

Den Haag

Emancipatie- monitor 2018

maart 2018

Emancipatiemonitor 2018

Uitgave

Gemeente Den Haag
Dienst Onderwijs, Cultuur en Welzijn
Stafgroep Onderzoek, Strategie en Projecten
8 maart 2018

Redactie

*Marlies Diepeveen
Anita van der Velden*

Inlichtingen

*Marlies Diepeveen (marlies.diepeveen@denhaag.nl)
Anita van der Velden (anita.vandervelden@denhaag.nl)*

Dit rapport is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid opgesteld. Toch kan het voorkomen dat bepaalde informatie niet (geheel) juist wordt weergegeven. U kunt geen rechten ontleen aan de teksten en cijfers uit dit rapport.

Inhoudsopgave

SAMENVATTING	- 5 -
1 INLEIDING	- 7 -
2 DEMOGRAFISCHE GEGEVENS	- 9 -
2.1 Aantal mannen en vrouwen in Den Haag	- 9 -
2.2 Leeftijd	- 10 -
2.3 Stadsdeel	- 11 -
2.4 Etniciteit	- 12 -
2.5 Prognose	- 13 -
2.6 Samenstelling particuliere huishoudens	- 14 -
2.7 Burgerlijke staat	- 16 -
2.8 Kinderen	- 17 -
2.8.1 Leeftijdsgrens 'moeder worden'	- 17 -
2.8.2 Tienermoeders	- 18 -
2.8.3 Kinderopvang	- 19 -
3 PARTICIPATIE VAN VROUWEN	- 21 -
3.1 Bevorderen van arbeidsparticipatie bij vrouwen	- 21 -
3.1.1 Beroepsbevolking	- 21 -
3.1.2 Arbeidspositie	- 22 -
3.1.3 Vergelijking met andere grote steden	- 23 -
3.1.4 Gemiddeld inkomen	- 23 -
3.1.5 Economische zelfstandigheid	- 24 -
3.1.6 Bijstand	- 26 -
3.1.7 Werkloosheid	- 28 -
3.1.8 Ouderdomsuitkeringen	- 29 -
3.2 Vrouwen in dienst bij de gemeente Den Haag	- 30 -
3.2.1 Samenstelling en ontwikkeling personeelsbestand	- 30 -
3.2.2 Vrouwen in topfuncties	- 31 -
3.3 Bevorderen van maatschappelijke participatie van vrouwen	- 32 -
3.3.1 Taal aan Zee	- 32 -
3.3.2 Vrijwilligerswerk	- 33 -
3.3.3 Mantelzorg	- 34 -
4 LESBIENNES, HOMOSEKSUELEN EN TRANSGENDERS.	- 37 -
4.1 Huwelijk tussen hetzelfde geslacht	- 37 -
4.2 Discriminatie	- 38 -
4.3 Beleidsactiviteiten	- 38 -

Samenvatting

Emancipatie anno 2018 staat voor gelijke rechten voor iedereen. Het uitgangspunt van gelijke rechten en gelijke kansen is niet voor iedereen vanzelfsprekend. In deze Emancipatiemonitor kijken we daarom niet alleen naar emancipatie van de vrouw maar ook van lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders (LHBT's).

Vrouwen

Iets meer dan de helft van de Hagenaars is vrouw (51 procent). Dat is al jaren het geval. Met name onder de oudere Hagenaars is het aandeel vrouwen groter. Volgens de bevolkingsprognose tot 2022 zal zowel het aantal vrouwen als het aantal mannen de komende jaren sterk toenemen. Die toename zal met name onder de 65-plussers plaatsvinden en is bij mannen nog een stuk groter dan bij vrouwen. Het is vooral de groep 'jongere' 65-plussers die zal toenemen, tot en met 84 jaar. Onder vrouwen zal de groep van 85 tot en met 94 jaar de komende jaren waarschijnlijk licht afnemen.

Als we naar de samenstelling van het huishouden kijken, blijkt dat er meer alleenstaande moeders dan vaders zijn. Voor wat de burgerlijke staat betreft, zijn er meer vrouwen verzuimd dan mannen en ook zijn er meer gescheiden vrouwen. Mannen zijn daarentegen weer vaker ongehuwd.

De leeftijd waarop vrouwen moeder worden ligt over het algemeen tussen de 25 en 35 jaar. Het blijkt dat het aantal moeders vanaf 30 jaar wat toeneemt en onder de 30 neemt het af. Het aantal tienermoeders is de afgelopen tien jaar flink afgenomen. Het aantal peuterspeelzalen is de afgelopen jaren licht afgenomen in Den Haag, net als de centra voor kinderdagopvang. Het aantal centra voor buitenschoolse kinderopvang is daarentegen toegenomen de afgelopen jaren.

Van de Haagse vrouwen (15-75 jaar) heeft 55 procent een betaalde baan van meer dan 12 uur per week, van de mannen is dat 66 procent. De afgelopen jaren fluctueert het aantal werkzame vrouwen in Den Haag rond de 105.000. Het percentage werkzame vrouwen is daarmee wel iets gedaald ten opzichte van tien jaar geleden. Het aantal werkloze vrouwen nam tot 2014 toe, maar sindsdien is er een daling ingezet. Circa 16.000 vrouwen werken als zelfstandig ondernemer. Dat is bijna een derde van alle Haagse ondernemers. In Den Haag is 52 procent van de vrouwen economisch zelfstandig, dit is vergelijkbaar met de landelijke situatie. Het percentage mannen dat economisch zelfstandig is in Den Haag (66 procent) ligt een stuk lager dan het landelijke cijfer. Het aandeel vrouwen met een bijstandsuitkering stijgt wat harder dan het aandeel mannen met een bijstandsuitkering. Vrouwen zitten langer in de bijstand dan mannen. Vrouwen maken vaker langer dan 5 jaar gebruik van de bijstand en minder vaak korter dan 3 jaar.

33 Procent van de vrouwen heeft vrijwilligerswerk verricht in 2017. Dit is vergelijkbaar met het percentage onder mannen (35 procent). Vrouwen verlenen wel vaker mantelzorg dan mannen (respectievelijk 24 en 18 procent). De duur van de periode dat zij mantelzorg verlenen en het aantal uur per week verschilt niet tussen mannen en vrouwen. Het blijkt dat vooral onder de jongeren tot 30 jaar en onder de volwassenen tussen 45 en 65 jaar vrouwen vaker mantelzorg verlenen dan mannen.

Homo's, lesbiennes, biseksuelen en transseksuelen (LHBT's)

In 2017 zijn er in Den Haag 1.322 echtparen van hetzelfde geslacht. Dit aantal is in de afgelopen 10 jaar flink toegenomen. 18 Procent van de Hagenaars is in 2017 wel eens uitgescholden of gediscrimineerd. Slechts een klein deel daarvan (5 procent) geeft aan dat dat vanwege hun seksuele gerichtheid is geweest.

1 Inleiding

Voor u ligt de Emancipatiemonitor 2018 die grotendeels betrekking heeft op 2017. In de monitor is zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij het meerjarenbeleidsplan 'Emancipatie 2.1: Nieuwe ronde, gelijke kansen; Actieprogramma 2015-2018'. De opbouw van de monitor is nagenoeg gelijk aan die van 2017.

We zullen eerst in hoofdstuk 2 de samenstelling van de Haagse bevolking beschrijven. Daarbij maken we onderscheid naar kenmerken als leeftijd, geslacht, etniciteit en het stadsdeel waar men woont. We bekijken de prognoses voor de bevolkingsgroei en kijken ook naar de samenstelling van huishoudens in Den Haag. Tot slot wijden we een paragraaf aan de leeftijd van vrouwen bij de geboorte van hun kind, aan tienermoeders en de kinderopvang in Den Haag.

Emancipatie anno 2018 staat voor gelijke rechten voor iedereen. Het uitgangspunt van gelijke rechten en gelijke kansen is niet voor iedereen vanzelfsprekend. In hoofdstuk 3 van deze Emancipatiemonitor kijken we naar de participatie van de vrouw. We gaan daarbij in op de arbeidsparticipatie (ook bij de gemeente Den Haag) en de maatschappelijke participatie van vrouwen. We kijken ook naar de situatie van mannen, omdat dit van invloed is op de emancipatie van de vrouw.

Gelijke rechten en gelijke kansen moeten ook gelden voor lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen en transgenders (LHBT's). In het laatste hoofdstuk van deze monitor kijken we ook hoe het staat met de emancipatie van de LHBT's. We kijken dan naar het aantal huwelijken van mensen met een partner van hetzelfde geslacht, naar ervaren discriminatie en naar de beleidsactiviteiten die de gemeente Den Haag heeft ondernomen en het bereik daarvan.

2 Demografische gegevens

2.1 AANTAL MANNEN EN VROUWEN IN DEN HAAG

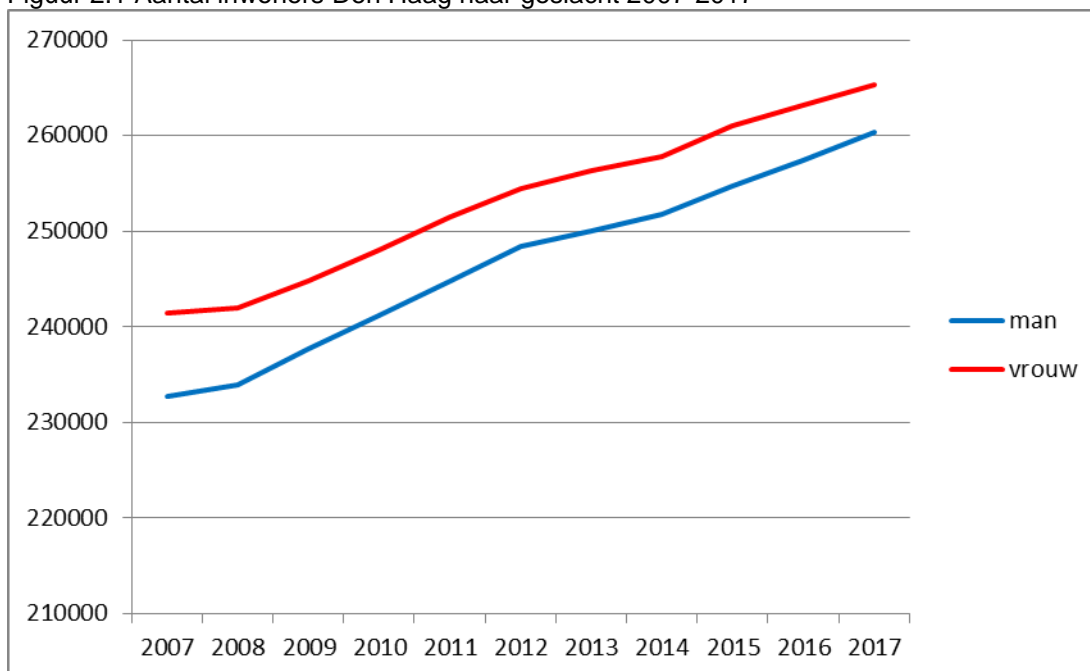
Op 1 januari 2017 telde Den Haag 525.745 inwoners waarvan 265.368 vrouwen en 260.377 mannen, in Den Haag wonen dus iets meer vrouwen dan mannen. In de figuur hieronder is te zien dat dat een stabiel patroon is: het aantal vrouwen in de stad ligt de afgelopen jaren iets hoger dan het aantal mannen. Het verschil tussen het aantal mannen en vrouwen is in de loop der jaren wel iets kleiner geworden.

Tabel 2.1 Aantal inwoners Den Haag naar geslacht op 1 januari 2017

	Aantal	Aandeel
Mannen	260.377	49,5%
Vrouwen	265.368	50,5%
Totaal Den Haag	525.745	100%

Bron: Den Haag in cijfers/DPZ

Figuur 2.1 Aantal inwoners Den Haag naar geslacht 2007-2017

Bron: Den Haag in cijfers/DPZ

2.2 LEEFTIJD

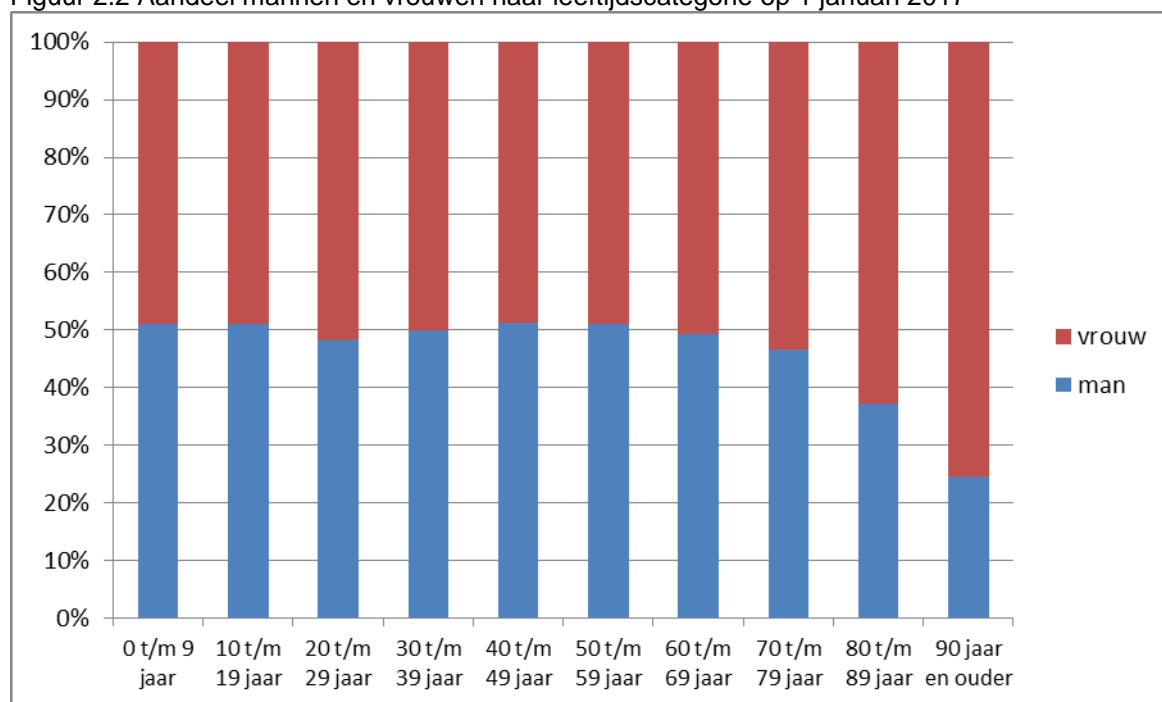
Hieronder is te zien hoe mannen en vrouwen over de verschillende leeftijdscategorieën zijn verdeeld. De tabel en figuur laten in feite dezelfde informatie zien: de tabel geeft de absolute aantallen, de figuur geeft de percentages. Voor de meeste leeftijdsgroepen geldt dat er ongeveer evenveel mannen als vrouwen zijn in Den Haag. Vanaf 70 jaar neemt het aandeel vrouwen toe. In de hoogste leeftijdscategorie, 90 jaar en ouder, is driekwart van de Hagenaars vrouw.

Tabel 2.2 Aantal inwoners Den Haag naar geslacht en leeftijdscategorie op 1 januari 2017

	Mannen	Vrouwen	Totaal
0 t/m 9 jaar	32.291	30.885	63.176
10 t/m 19 jaar	29.633	28.412	58.045
20 t/m 29 jaar	37.059	39.386	76.445
30 t/m 39 jaar	40.286	40.412	80.698
40 t/m 49 jaar	39.723	37.853	77.576
50 t/m 59 jaar	34.749	33.155	67.904
60 t/m 69 jaar	25.508	26.221	51.729
70 t/m 79 jaar	14.608	16.716	31.324
80 t/m 89 jaar	5.547	9.338	14.885
90 jaar en ouder	973	2.990	3.963
Totaal Den Haag	260.377	265.368	525.745

Bron: Den Haag in cijfers/DPZ

Figuur 2.2 Aandeel mannen en vrouwen naar leeftijdscategorie op 1 januari 2017

Bron: Den Haag in cijfers/DPZ

2.3 STADSDEEL

Net als in heel Den Haag is in de afzonderlijke stadsdelen ongeveer de helft van de inwoners man en de helft vrouw. Er zijn een paar kleine verschillen. In de stadsdelen Loosduinen en Haagse Hout is het aandeel vrouwen wat hoger dan in andere stadsdelen en in stadsdeel Laak wonen juist wat meer mannen. In de stadsdelen Escamp en Leidschenveen-Ypenburg is het aandeel mannen en vrouwen ongeveer gelijk.

Tabel 2.3 Aantal inwoners Den Haag naar geslacht en stadsdeel op 1 januari 2017

	Aantal		Aandeel	
	man	vrouw	man	vrouw
Loosduinen	22.263	24.860	47,2%	52,8%
Escamp	61.657	61.168	50,2%	49,8%
Segbroek	29.406	31.663	48,2%	51,8%
Scheveningen	27.178	28.798	48,6%	51,4%
Centrum	52.134	51.147	50,5%	49,5%
Laak	22.383	20.197	52,6%	47,4%
Haagse Hout	21.275	23.392	47,6%	52,4%
Leidschenveen-Ypenburg	24.081	24.143	49,9%	50,1%
Totaal Den Haag	260.377	265.368	49,5%	50,5%

Bron: Den Haag in cijfers/DPZ

In onderstaande figuur is per stadsdeel voor mannen en vrouwen nog een uitsplitsing gemaakt naar drie leeftijdsgroepen. Daarin valt een paar dingen op. In Loosduinen wonen relatief veel 65-plussers, met name vrouwen. Ook in Haagse Hout en Scheveningen wonen relatief veel ouderen en ook daar zijn de vrouwen oververtegenwoordigd. In Leidschenveen-Ypenburg en Laak wonen relatief weinig ouderen en daar is geen verschil tussen het aantal oudere mannen en vrouwen. In Loosduinen wonen juist relatief weinig volwassenen van 20 tot en met 64 jaar, het aandeel mannen is wat groter dan het aandeel vrouwen. In Laak wonen relatief veel volwassenen tussen 20 en 64 jaar, ook hier zijn wat meer mannen dan vrouwen. Voor wat betreft de jeugd (0 tot en met 19 jaar): die is in Leidschenveen-Ypenburg sterk oververtegenwoordigd, iets meer jongens dan meisjes. In Loosduinen wonen relatief weinig kinderen/jongeren, ook hier is het aandeel jongens wat groter.

Figuur 2.3 Inwoners Den Haag naar geslacht, stadsdeel en leeftijdscategorie op 1 januari 2017

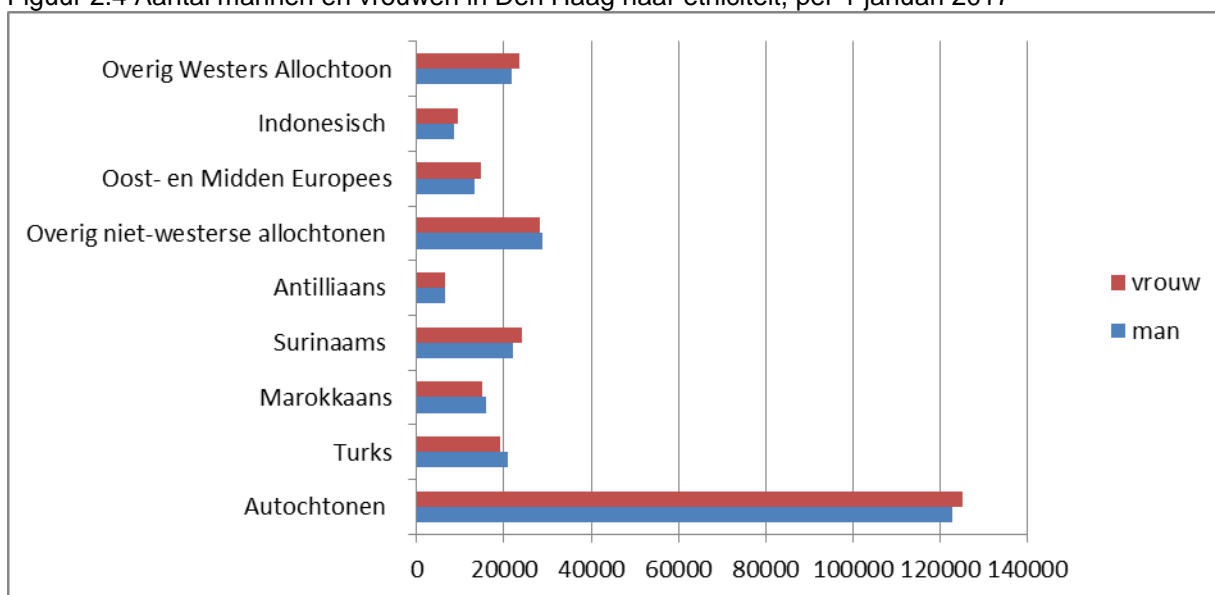
Bron: Den Haag in cijfers/DPZ

2.4 ETNICITEIT

In de figuur en tabel hieronder is weergegeven hoe de verdeling van de Haagse bevolking is over de verschillende etnische groepen, apart voor mannen en vrouwen. In de figuur staan de absolute aantallen, in de tabel de percentages.

Iets minder dan de helft van de Hagenaars heeft een Nederlandse achtergrond, onder zowel mannen als vrouwen is dit 47,2 procent (niet in de tabel). De overige groepen zijn aanzienlijk kleiner. Van de niet-Nederlandse etnische groepen, vormen de overig niet-westerse allochtonen, Surinaamse Hagenaars, overig westerse allochtonen en Turkse Hagenaars de grootste groepen (rond 8 tot 10 procent van de bevolking). Onder de Turkse en Marokkaanse Hagenaars zijn relatief minder vrouwen dan mannen en onder de Oost- en Midden-Europese Hagenaars, de Surinaamse en Indonesische Hagenaars zijn juist relatief veel vrouwen. Bij de overige groepen is het verschil kleiner (een afwijking van minder dan 1,5 procentpunt van het gemiddelde).

Figuur 2.4 Aantal mannen en vrouwen in Den Haag naar etniciteit, per 1 januari 2017

Bron: Den Haag in cijfers/DPZ

Tabel 2.4 Aandeel mannen en vrouwen in Den Haag naar etniciteit, per 1 januari 2017

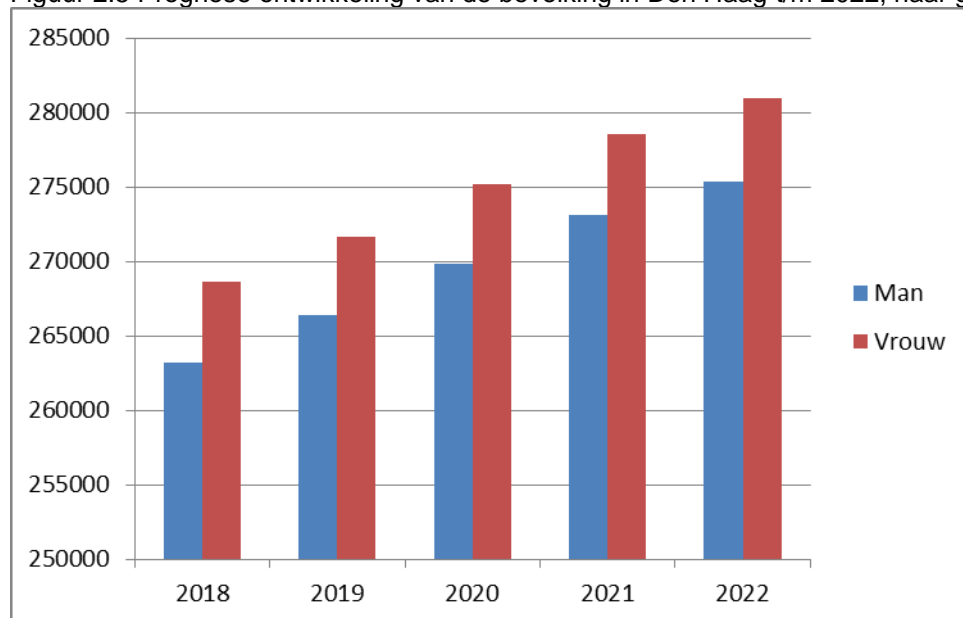
	Totaal aantal	Aandeel man	Aandeel vrouw
Autochtonen	248.065	49,5%	50,5%
Turks	40.014	52,4%	47,6%
Marokkaans	30.713	51,5%	48,5%
Surinaams	46.301	47,7%	52,3%
Antilliaans	12.832	50,0%	50,0%
Overig niet-westerse allochtonen	56.878	50,6%	49,4%
Oost- en Midden Europees	27.743	47,2%	52,8%
Indonesisch	18.038	48,0%	52,0%
Overig Westers Allochtoon	45.161	48,2%	51,8%
Totaal Den Haag	525.745	49,5%	50,5%

Bron: Den Haag in cijfers/DPZ

2.5 PROGNOSE

In de figuur hieronder is de prognose weergegeven van de ontwikkeling van het aantal mannen en vrouwen in Den Haag, van nu tot in 2022. De verwachting is dat het aantal inwoners in Den Haag de komende jaren toe zal nemen en dat geldt dan dus ook voor het aantal vrouwen en mannen in de stad.

Figuur 2.5 Prognose ontwikkeling van de bevolking in Den Haag t/m 2022, naar geslacht

Bron: Den Haag in cijfers/DSO/PSO/prognose WBP variant

Hieronder is de prognose van nu tot 2022 weergegeven van de ontwikkeling van het aantal vrouwen en mannen voor drie leeftijdsgroepen. In de tabel is ook een indexcijfer weergegeven. Dit cijfer geeft de toename van de bevolking in 2022 ten opzichte van 2017 weer. Daarbij is de situatie in 2017 dus als basis genomen en op 100 gesteld. In het indexcijfer voor 2022 is dan de verwachte procentuele verandering (in dit geval steeds een toename) te zien.

De verwachting is dat in al deze drie leeftijdsgroepen de komende jaren het aantal mannen en vrouwen toe zal nemen. Aan het indexcijfer kunnen we zien dat de toename met name onder de 65-plussers flink zal zijn: de vergrijzing. Het indexcijfer onder 65-plussers is voor mannen nog een stuk hoger dan voor vrouwen, de vergrijzing zal dus meer onder mannen plaatsvinden dan onder vrouwen. Daar staat tegenover dat het aandeel vrouwen onder 65-plussers al jaren groter is dan het aandeel mannen. De mannen zijn als het ware bezig met een inhaalslag.

Tabel 2.5 Prognose ontwikkeling mannelijke bevolking in Den Haag naar leeftijd t/m 2022

	2018	2019	2020	2021	2022	Indexcijfer 2022 t.o.v. 2017
0 t/m 19 jaar	62.104	62.669	63.283	63.862	64.271	104
20 t/m 64 jaar	167.121	168.950	170.945	172.658	173.578	105
65 jaar en ouder	33.933	34.750	35.636	36.573	37.518	114

Bron: Den Haag in cijfers/DSO/PSO/prognose WBP variant

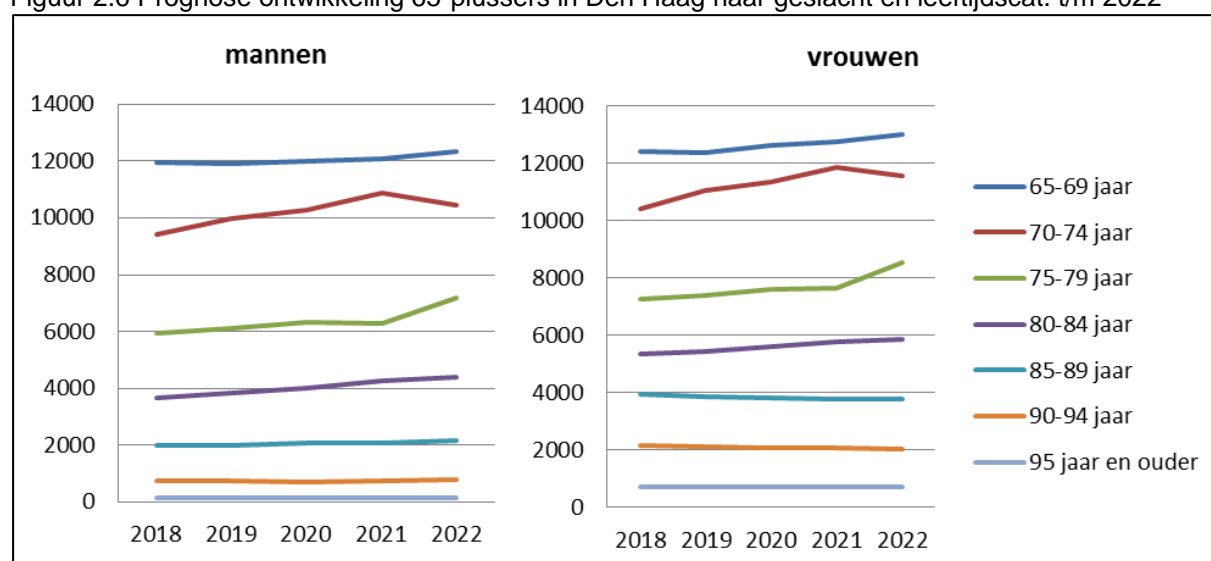
Tabel 2.6 Prognose ontwikkeling vrouwelijke bevolking in Den Haag naar leeftijd t/m 2022

	2018	2019	2020	2021	2022	Indexcijfer 2022 t.o.v. 2017
0 t/m 19 jaar	59.461	60.050	60.650	61.153	61.500	104
20 t/m 64 jaar	166.905	168.713	170.818	172.836	174.013	105
65 jaar en ouder	42.229	42.901	43.717	44.519	45.409	109

Bron: Den Haag in cijfers/DSO/PSO/prognose WBP variant

In figuur 2.6 zoomen we in op de groep 65-plussers. Ook hier vindt u de prognose tot aan 2022 voor mannen en vrouwen apart en de 65-plussers zijn ingedeeld in leeftijdsgroepen van 5 jaar. Zowel voor de mannen als de vrouwen geldt dat met name de 'jongere' 65-plussers tot en met 84 jaar verantwoordelijk zijn voor de toename. Onder de vrouwen is de verwachting dat de groep daarboven, van 85 tot en met 94 jaar, zelfs af zal nemen, de komende jaren.

Figuur 2.6 Prognose ontwikkeling 65-plussers in Den Haag naar geslacht en leeftijdscat. t/m 2022

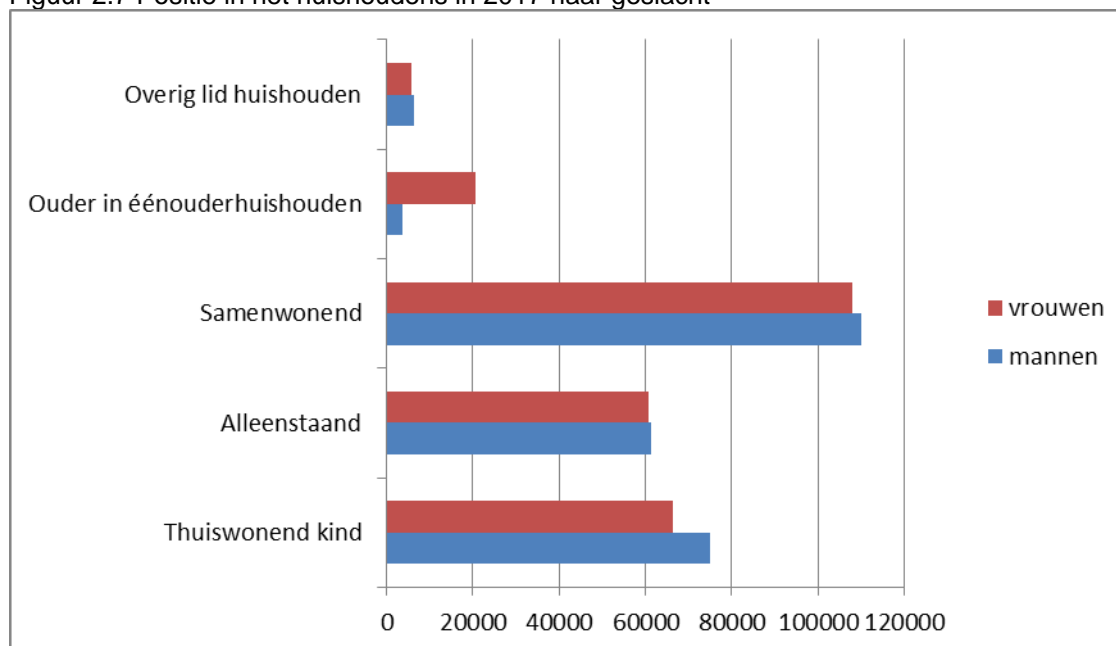

Bron: Den Haag in cijfers/DSO/PSO/prognose WBP variant

2.6 SAMENSTELLING PARTICULIERE HUISHOUDENS

In onderstaande figuur is weergegeven welke positie de Hagenaars innemen in het huishouden. Voor de meeste inwoners (42 procent) geldt dat zij samenwonend zijn. Ongeveer een kwart is thuiswonend kind en nog eens een kwart is alleenstaand. Ouder in een éénoudergezin en overig komt veel minder vaak voor. Er is een verschil tussen mannen en vrouwen als het gaat om het ouderschap in eenoudergezinnen: dat zijn veel vaker vrouwen dan mannen. Thuiswonende kinderen zijn wat vaker jongens dan meisjes. Verder is er weinig verschil tussen mannen en vrouwen.

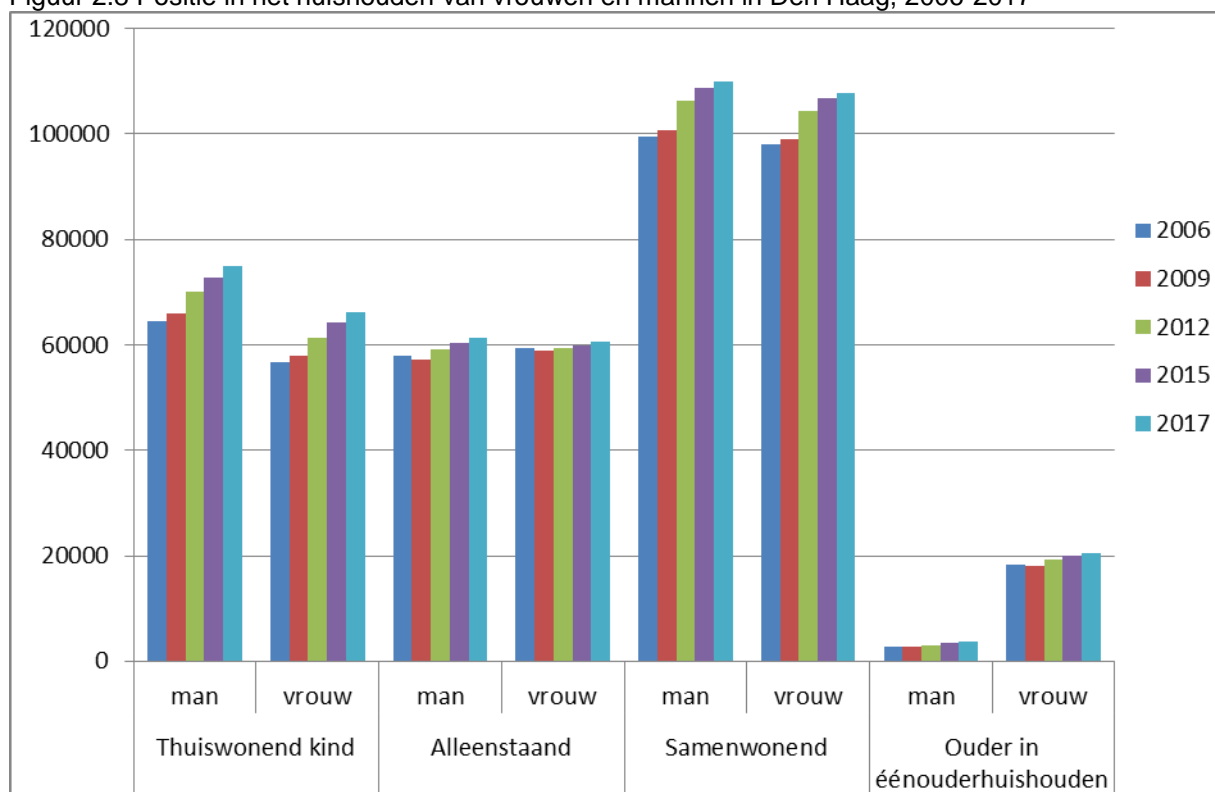
Figuur 2.7 Positie in het huishoudens in 2017 naar geslacht

Bron: CBS Statline, januari 2018

In figuur 2.8 is het aantal mannen en vrouwen naar positie in het huishouden over de afgelopen jaren weergegeven (de categorie 'overig' is hier weggelaten). Zowel jongens als meisjes blijven vaker thuis wonen dan een aantal jaar geleden. Ook het aantal mensen dat samenwoont neemt toe (zowel onder mannen als onder vrouwen). Onder mannen neemt het aantal alleenstaanden wat meer toe dan onder vrouwen, maar deze verschillen zijn al een stuk kleiner.

Figuur 2.8 Positie in het huishouden van vrouwen en mannen in Den Haag, 2006-2017

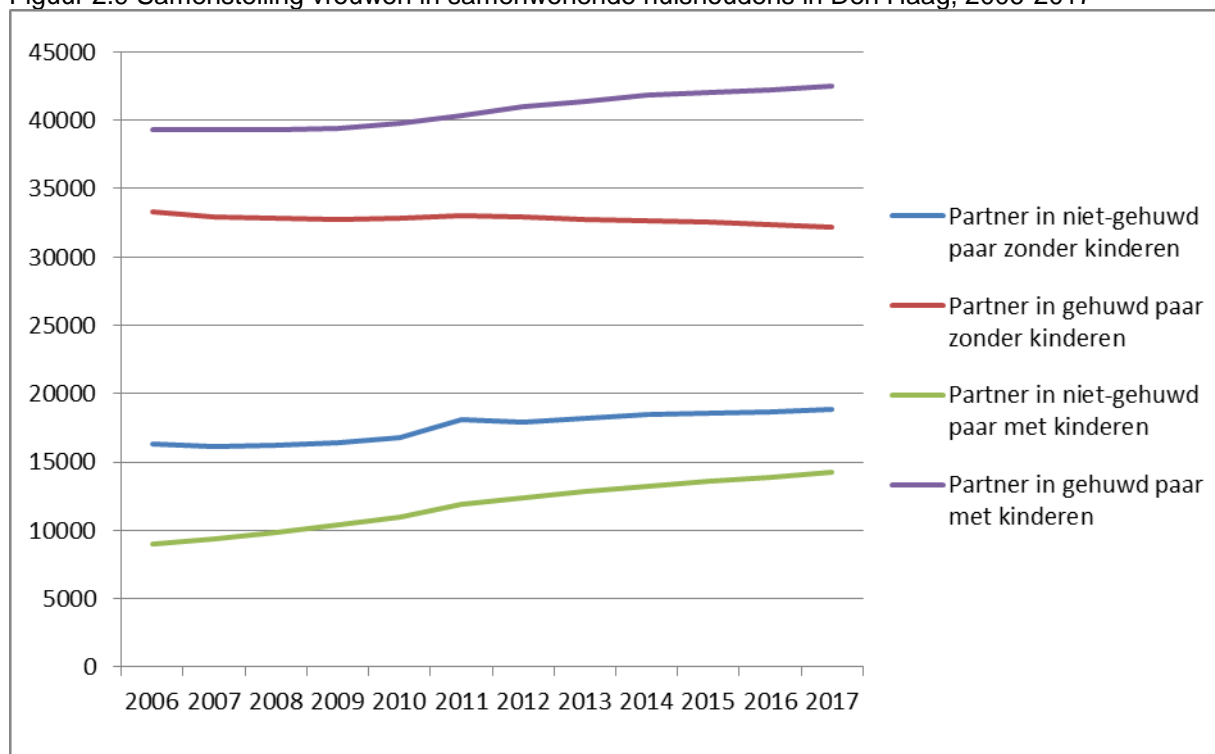

Bron: CBS Statline, januari 2018

In de figuren hierboven is goed te zien dat de samenwonenden de grootste groep vormen. In figuur 2.9 is deze groep voor vrouwen verder uitgesplitst, vanaf 2006. Over de gehele linie is het aantal vrouwen in een samenwonend huishouden met 10 procent toegenomen ten opzichte van 2006. Alleen het aantal vrouwen dat gehuwd is zonder kinderen is enigszins afgenomen in deze periode. De overige categorieën zijn allemaal toegenomen. Procentueel gezien is met name het aantal vrouwen

dat niet gehuwd is en kinderen heeft toegenomen ten opzichte van 2006. Maar dit is ook veruit de kleinste groep, dus de procentuele toename is al snel groter. Het beeld van het aantal mannen in een samenwonend huishouden door de jaren heen ziet er min of meer hetzelfde uit.

Figuur 2.9 Samenstelling vrouwen in samenwonende huishoudens in Den Haag, 2006-2017

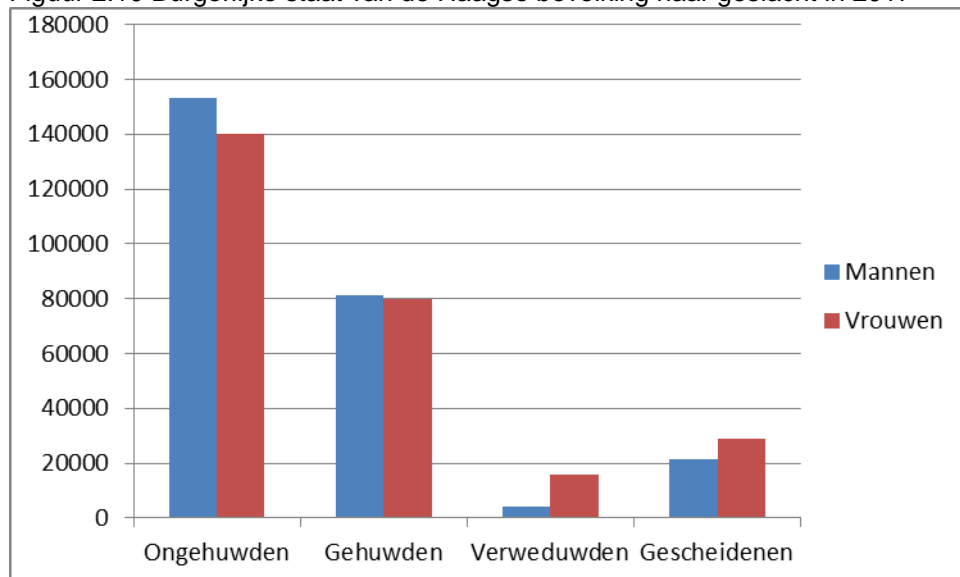

Bron: CBS Statline, januari 2018

2.7 BURGERLIJKE STAAT

In deze paragraaf kijken we naar de burgerlijke staat van de Hagenaars, uitgesplitst naar geslacht, zie de figuren hieronder. De grootste groep Hagenaars is ongehuwd, dat geldt zowel voor mannen als voor vrouwen. Onder mannen is deze groep wat groter dan onder vrouwen. De groep gehuwden is ook aanzienlijk en onder mannen en vrouwen even groot. Een kleiner aandeel vormen de verweduwd en gescheiden Hagenaars. Onder deze groepen is het aantal vrouwen groter dan het aantal mannen.

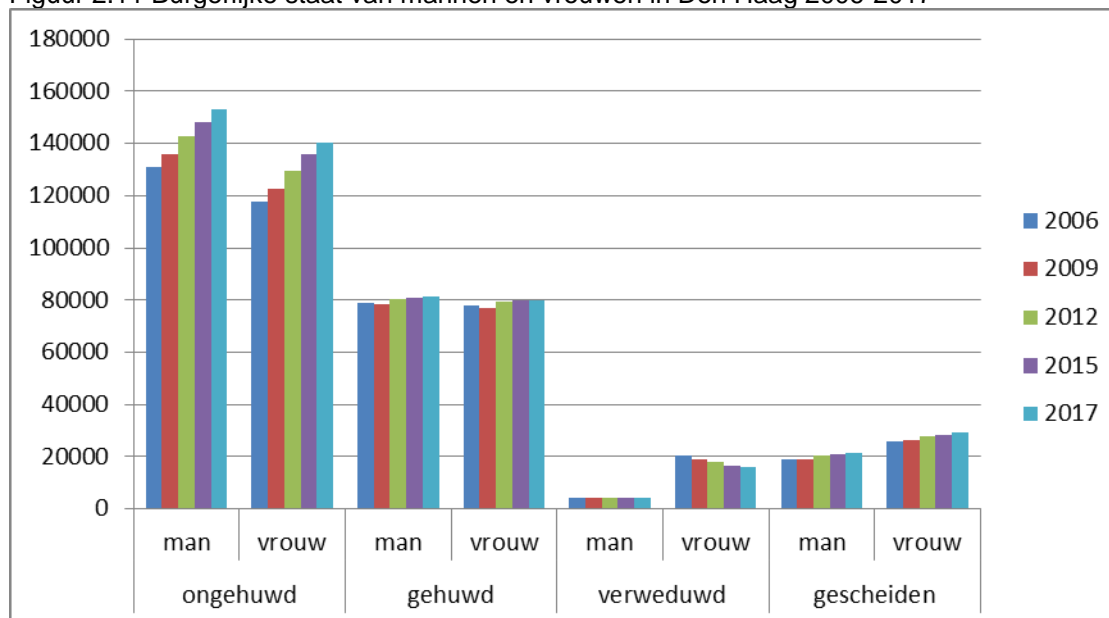
Figuur 2.10 Burgerlijke staat van de Haagse bevolking naar geslacht in 2017

Bron: CBS Statline, januari 2018

In figuur 2.11 is de burgerlijke staat van Haagse mannen en vrouwen weergegeven over de periode 2006-2017. Zoals we al eerder zagen, is het aantal Hagenaars in die periode toegenomen en die stijging zien we vooral terug bij het aantal ongehuwde Hagenaars. Het aantal gehuwden is min of meer gelijk gebleven. Het aantal verweduwde Hagenaars is wat afgenomen, maar die afname is alleen bij de vrouwen te zien, niet bij de mannen. Het aantal gescheiden Hagenaars is, zowel onder mannen als vrouwen, toegenomen.

Figuur 2.11 Burgerlijke staat van mannen en vrouwen in Den Haag 2006-2017

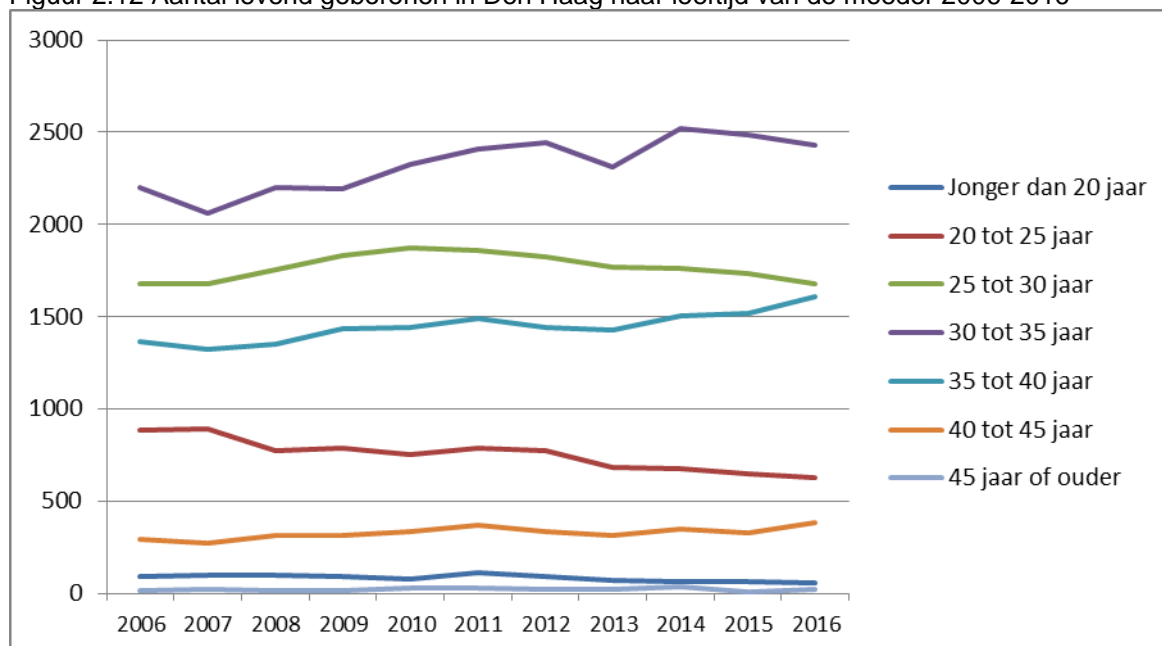
Bron: CBS Statline, januari 2018

2.8 KINDEREN

2.8.1 Leeftijdsgrens 'moeder worden'

De landelijke tendens is dat vrouwen eerst aan hun carrière werken en dan pas een gezin stichten. Dit houdt in dat ze op een latere leeftijd kinderen krijgen. Dit beeld zien we ook terug in Den Haag. In de figuur hieronder is te zien op welke leeftijd vrouwen in Den Haag moeder worden, in de afgelopen tien jaar. De grootste groep moeders is tussen de 30 en 35 jaar bij de geboorte van hun kind. In de afgelopen tien jaar is de omvang van die groep iets toegenomen. De tweede groep in omvang is tussen de 25 en 30 jaar bij de geboorte van hun kind, deze groep is min of meer gelijk gebleven. De derde groep is tussen de 35 en 40 jaar en deze groep is toegenomen in omvang. De groep moeders die tussen de 20 en 25 jaar is bij de geboorte van hun kind, is kleiner en deze groep is in omvang afgenomen de afgelopen jaren. Al met al neemt dus het aantal moeders vanaf 30 jaar toe, het aantal onder de 30 neemt af.

Figuur 2.12 Aantal levend geboren in Den Haag naar leeftijd van de moeder 2006-2016

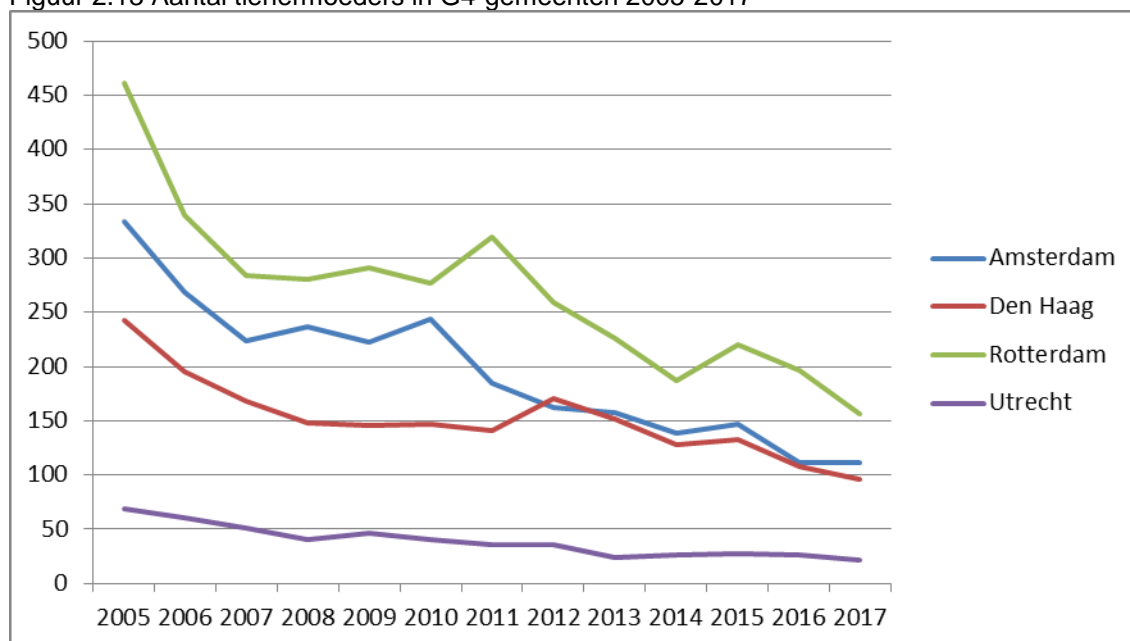

Bron: CBS Statline, januari 2018

2.8.2 Tienermoeders

Een tienermoeder noemen we een vrouw/meisje dat tussen 13 en 19 jaar is als zij een kind krijgt. In Den Haag waren er 96 tienermoeders in 2017. In de figuur hieronder is het aantal tienermoeders in de afgelopen jaren in de vier grote steden weergegeven. Net als in Rotterdam en Amsterdam fluctueert het aantal enigszins per jaar, maar over de gehele periode kunnen we spreken van een forse daling van het aantal tienermoeders. Alleen in Utrecht is de daling geleidelijker en veel minder groot. Maar daar ligt het aantal tienermoeders dan ook een stuk lager.

Figuur 2.13 Aantal tienermoeders in G4-gemeenten 2005-2017

Bron: CBS JeugdStatline, januari 2018

2.8.3 Kinderopvang

Dankzij peuterspeelzalen en kinderopvangcentra hebben ouders de gelegenheid om te participeren in de maatschappij. Door opvang voor hun kinderen te regelen kunnen ze bijvoorbeeld werken, vrijwilligerswerk doen en sociale contacten onderhouden. In de tabel hieronder is weergegeven hoeveel centra en plaatsen voor kinderen er zijn in Den Haag in de loop der jaren.

Tabel 2.7 Aantal centra en kindplaatsen kinderopvang, 2013 t/m 2017

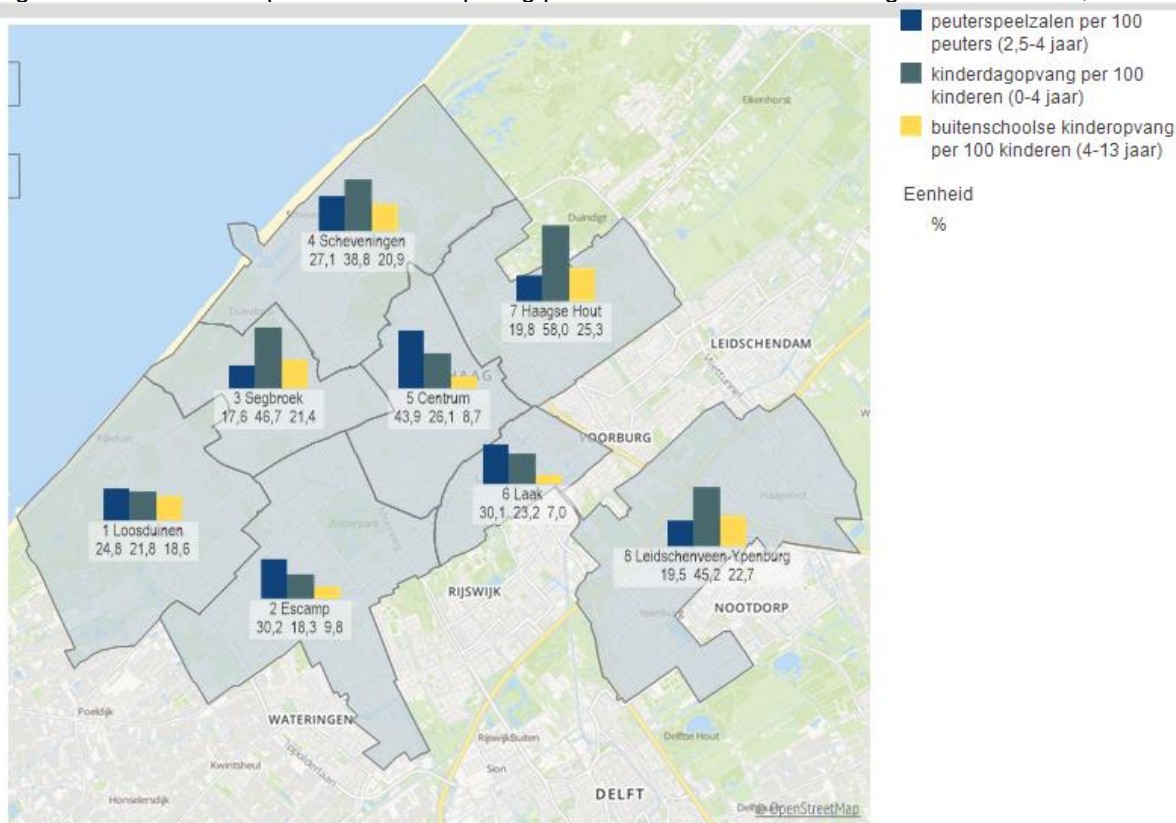
	2013	2014	2015	2016	2017
peuterspeelzalen	135	141	134	133	129
kindplaatsen peuterspeelzalen	2.695	2.784	2.767	2.817	2.696
centra voor kinderdagopvang	209	211	205	196	200
kindplaatsen kinderdagopvang	8.117	8.392	8.459	7.996	8.102
centra voor buitenschoolse kinderopvang	178	176	175	177	189
kindplaatsen buitenschoolse kinderopvang	7.693	7.629	7.787	7.875	8.369

Bron: DHIC/register kinderopvang

In 2017 waren er in Den Haag 129 peuterspeelzalen met bijna 2.700 plaatsen voor kinderen. Dat is een daling van ruim 100 plaatsen en 4 peuterspeelzalen ten opzichte van 2016 en ook de jaren daarvoor. De 200 centra voor kinderdagopvang in 2017 zijn er 4 meer dan in 2016, de 8.100 plaatsen voor kinderen zijn er ruim 100 meer dan in 2016. In de jaren daarvoor waren die aantallen nog hoger. In 2017 zijn er 189 centra voor buitenschoolse opvang, 12 meer dan in 2016 en ook aanzienlijk meer dan in de jaren daarvoor. Er zijn in totaal bijna 8.400 kindplaatsen in 2017, bijna 500 meer dan in 2016 (en de jaren daarvoor).

In de volgende figuur is het aantal kindplaatsen per 100 kinderen voor de verschillende stadsdelen weergegeven, apart voor de peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en buitenschoolse opvang. Onderaan de staafdiagrammen in de figuur staat het cijfer dat in de figuur is weergegeven.

Figuur 2.14 Aantal kindplaatsen kinderopvang per 100 kinderen in Den Haag naar stadsdeel, 2017

Bron: DHIC/Registatie Kinderopvang, Dienst OCW, DHIC/Registatie Kinderopvang, Dienst OCW, bewerking OCW/Onderzoek

In stadsdeel Centrum is het aantal kindplaatsen in *peuterspeelzalen* relatief het hoogst, met 44 plaatsen per 100 kinderen (van 2,5 tot 4 jaar). Ook in Escamp, Laak en Scheveningen ligt het aantal relatief hoog met rond de 30 plaatsen per 100 kinderen. In Segbroek is het aantal plaatsen in peuterspeelzalen het laagst (18 plaatsen per 100 kinderen) en ook in Haagse Hout en Leidschenveen-Ypenburg is het aantal plaatsen relatief laag (20 plaatsen per 100 kinderen). Het aantal kindplaatsen in de *kinderdagopvang* verschilt flink tussen de stadsdelen. In Haagse Hout zijn de meeste kindplaatsen, 58 per 100 kinderen (van 0 tot 4 jaar). Ook in Segbroek en Leidschenveen-Ypenburg zijn relatief veel plaatsen, respectievelijk 47 en 45 peer 100 kinderen. In Escamp is het aantal plaatsen het laagst, met 18 plaatsen per 100 kinderen. Ook voor het aantal plaatsen in de *buitenschoolse opvang* is dit aantal in Haagse Hout het hoogst: 25 per 100 kinderen (4 tot 13 jaar). In Laak zijn relatief de minste plaatsen in de buitenschoolse opvang: 7 per 100 kinderen.

3 Participatie van vrouwen

3.1 BEVORDEREN VAN ARBEIDSPARTICIPATIE BIJ VROUWEN

Het hebben van betaald werk is één van de belangrijkste indicatoren voor zelfstandigheid en maatschappelijke participatie. Het CBS verzamelt hier via de enquête Beroepsbevolking gegevens over. Op basis van deze enquête worden cijfers geraamd voor afzonderlijke gemeenten. Deze ramingen zijn gebaseerd op driejaarlijkse gemiddelden. In deze paragraaf worden cijfers uit deze enquête gepresenteerd.

3.1.1 Beroepsbevolking

In Den Haag bestaat de potentiële beroepsbevolking (iedereen van 15 tot 75 jaar) naar schatting uit 194.000 mannen en 196.000 vrouwen. Van de vrouwen hebben er 107.000 een betaalde baan van meer dan 12 uur per week, 11.000 geven aan werkloos te zijn en de overige 77.000 vrouwen hebben geen baan en zoeken daar ook niet naar of werken minder dan 12 uur per week. Ten opzichte van de mannen zijn vrouwen ondervertegenwoordigd in de werkzame beroepsbevolking: 55 procent van de vrouwen heeft een betaalde baan van meer dan 12 uur per week, terwijl dat bij de mannen 66 procent is. Dit is de netto arbeidsparticipatie.

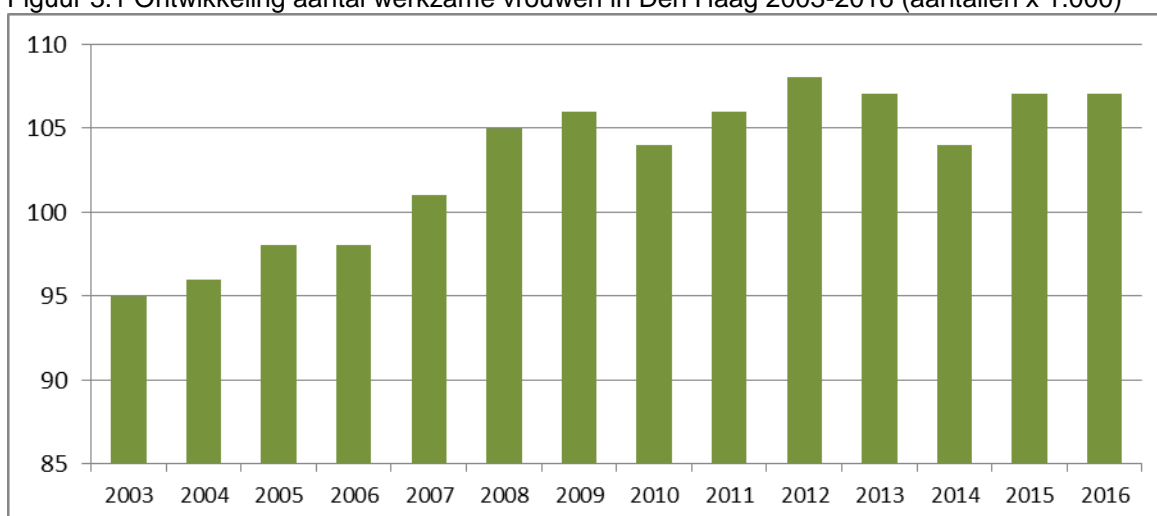
Tabel 3.1 Haagse (potentiële) beroepsbevolking van 15-75 jaar naar geslacht, 2016 (aantallen x1.000)

	Man	Vrouw	Totaal
Werkzame beroepsbevolking	129	107	236
Werkloze beroepsbevolking	11	11	23
Overige (potentiële) beroepsbevolking	54	77	131
Totale (potentiële) beroepsbevolking	194	196	390
Netto arbeidsparticipatie	66,2%	54,7%	60,4%

Bron: CBS Statline, januari 2018

In de figuur hieronder is het totaal aantal werkzame vrouwen in Den Haag weergegeven in de afgelopen jaren. Tot 2009 nam het aantal werkzame vrouwen jaarlijks toe. Daarna schommelt het aantal werkzame vrouwen tussen de 104 en de 108 duizend. In 2010 en 2014 lag het aantal werkzame vrouwen wat lager. Het aantal werkzame vrouwen in 2016 is hetzelfde als in het jaar daarvoor. De vrouwelijke beroepsbevolking is overigens wel wat toegenomen, waardoor de netto arbeidsparticipatie iets afgenomen is.

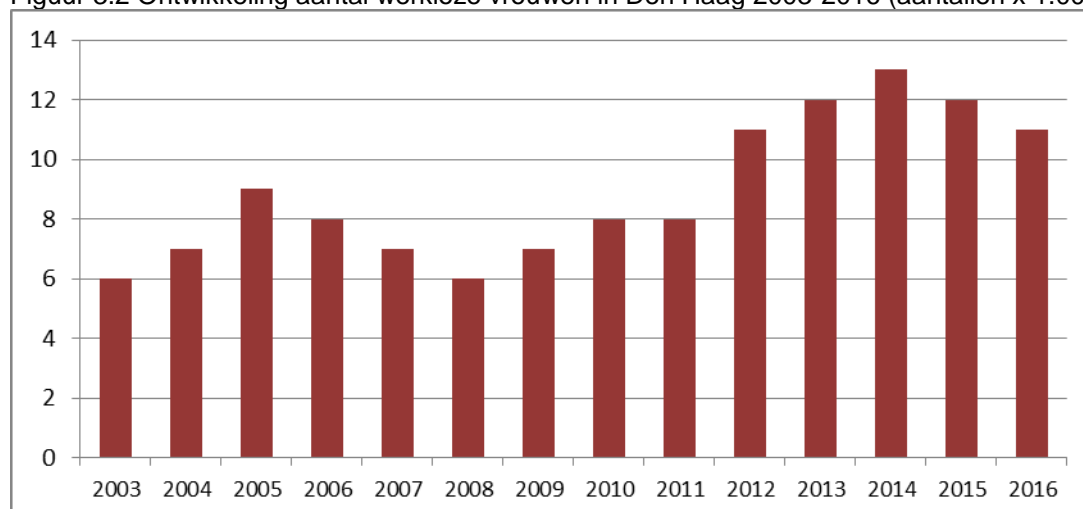
Figuur 3.1 Ontwikkeling aantal werkzame vrouwen in Den Haag 2003-2016 (aantallen x 1.000)

Bron: CBS Statline, januari 2018

In de volgende figuur is het aantal werkloze vrouwen in Den Haag weergegeven voor de afgelopen jaren. Vanaf 2008 (het begin van de economische crisis) tot aan 2014 is het aantal werkloze vrouwen meer dan verdubbeld. Sinds 2014 is er weer een daling ingezet van het aantal werkloze vrouwen.

Figuur 3.2 Ontwikkeling aantal werkloze vrouwen in Den Haag 2003-2016 (aantallen x 1.000)

Bron: CBS Statline, januari 2018

3.1.2 Arbeidspositie

Tabel 3.2 Kenmerken van de werkzame personen in Den Haag naar geslacht, 2016

	Aantal mannen (x1000)	% Man van totaal *	Aantal vrouwen (x1000)	% Vrouw van totaal *
Totaal	129	100%	107	100%
Positie in werkkring:				
- werknemer	101	78,3%	92	86,0%
- zelfstandige	28	21,7%	16	15,0%
Beroepsniveau:				
- 1	12	9,3%	6	5,6%
- 2	47	36,4%	41	38,3%
- 3	20	15,5%	20	18,7%
- 4	49	38,0%	41	38,3%
- onbekend	1	0,8%	0	0,0%

Bron: CBS Statline, januari 2018

* percentages tellen niet op tot 100 procent vanwege afronding door CBS van de aantallen

Net als landelijk het geval is, werken ook in Den Haag vrouwen minder vaak als zelfstandige dan mannen. Als gekeken wordt naar het beroepsniveau van de baan, dan zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen niet zo groot.

3.1.3 Vergelijking met andere grote steden

In deze paragraaf vergelijken we de situatie in Den Haag met Amsterdam, Rotterdam en Utrecht. In de volgende tabel is de vrouwelijke beroepsbevolking in de vier grote steden opgesplitst in de verschillende categorieën.

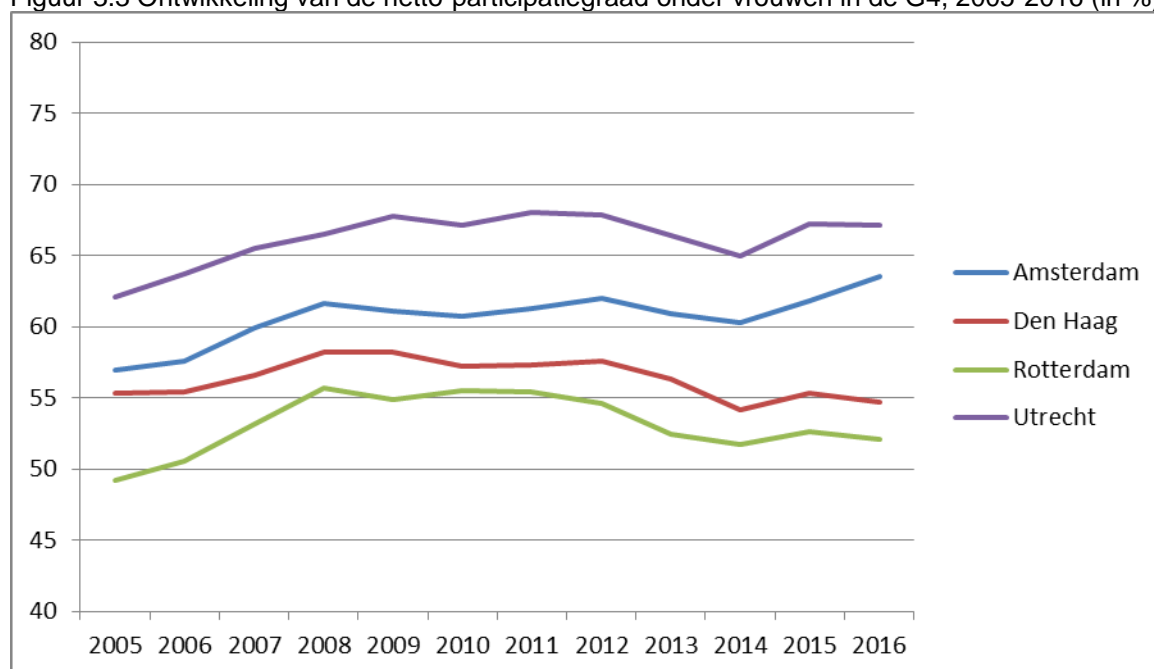
Tabel 3.3 Vrouwelijke beroepsbevolking in de vier grote steden, 2016 (in %)

	Amsterdam	Den Haag	Rotterdam	Utrecht	Landelijk
Werkzaam (12 uur of meer)	63,6%	54,6%	52,3%	66,7%	60,9%
Werkloos	4,5%	5,6%	7,1%	4,4%	4,2%
Overige (potentiële) beroepsbevolking	31,9%	39,3%	41,0%	28,9%	34,9%
Totale vrouwelijke bevolking van 15-75 jaar (=100%)	332.000	196.000	239.000	135.000	6.386.000

Bron: CBS Statline, januari 2018

Het aandeel vrouwen in Den Haag dat een betaalde baan van meer dan 12 uur per week heeft, is kleiner dan in Amsterdam en Utrecht. In Rotterdam is het cijfer min of meer gelijk aan dat van Den Haag. Het percentage werkloze vrouwen is in Amsterdam en Utrecht dan ook wat lager, in Rotterdam ligt het iets hoger dan in Den Haag. Hieronder is de netto participatiegraad in de vier grote steden voor de afgelopen jaren weergegeven.

Figuur 3.3 Ontwikkeling van de netto-participatiegraad onder vrouwen in de G4, 2005-2016 (in %)

Bron: CBS Statline, januari 2018

In de figuur is goed te zien dat gedurende de hele periode de netto arbeidsparticipatie van vrouwen in Rotterdam het laagst is, dan volgt Den Haag, vervolgens Amsterdam en in Utrecht is de netto arbeidsparticipatie het hoogst. Tot aan de economische crisis in 2008 nam de netto arbeidsparticipatie van vrouwen in de vier grote steden toe. Daarna stabiliseerde de arbeidsparticipatie van vrouwen. In de periode 2012-2014 daalde de participatiegraad in alle vier de steden. In 2015 nam het percentage werkzame vrouwen weer toe. In Amsterdam zet deze stijging in 2016 door, in Rotterdam en Den Haag is juist weer sprake van een daling. Het is wel opvallend dat de netto arbeidsparticipatie van vrouwen in 2016 op ongeveer hetzelfde niveau ligt als tien jaar daarvoor, terwijl in de andere steden (met name Amsterdam en Utrecht) sprake is van een toename ten opzichte van tien jaar daarvoor.

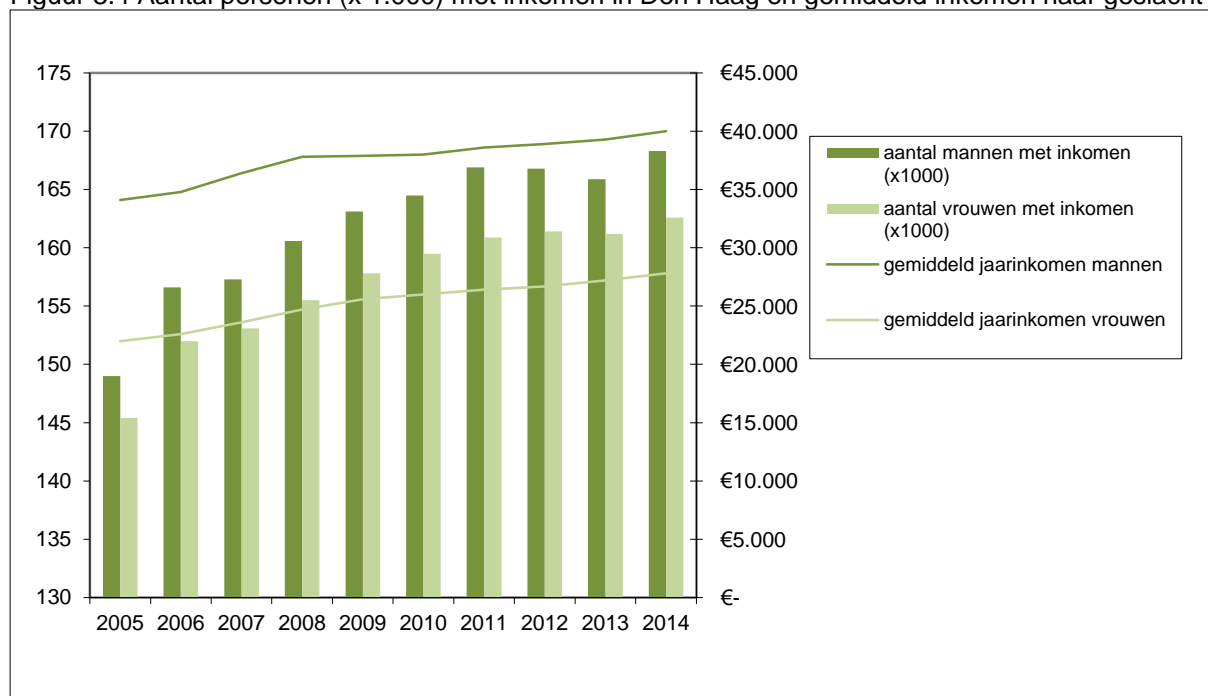
3.1.4 Gemiddeld inkomen

Een inkomen kan worden verkregen door inkomsten uit arbeid of door aanspraak te maken op een uitkering. Eerst wordt hier het gemiddeld jaarinkomen behandeld, daarna kijken we naar uitkeringen. De keuze voor de uitkeringen die zijn uitgediept, berust op de beschikbaarheid van de gegevens. Bij

het definitief maken van deze Emancipatiemonitor is er bij het CBS helaas nog geen update verschenen van deze informatie. Daarom nemen we in deze paragraaf de informatie uit de rapportage van 2017 op.

In figuur 3.4 is de ontwikkeling van het inkomen weergegeven van mannen en van vrouwen in Den Haag. Het gaat om personen die gedurende het hele jaar een inkomen hadden, exclusief studenten. Uit de grafiek blijkt dat het aantal personen met een inkomen in de periode 2005-2014 flink is toegenomen. Het aantal mannen met inkomen is, na een daling in 2012 en 2013, in 2014 weer gestegen. Het aantal vrouwen met inkomen daalde alleen in 2013 en nam in 2014 weer toe. De hoogte van het inkomen is wel jaarlijks iets blijven toenemen. Het gemiddelde jaarinkomen van vrouwen ligt ruim €12.000 lager dan dat van mannen.

Figuur 3.4 Aantal personen (x 1.000) met inkomen in Den Haag en gemiddeld inkomen naar geslacht

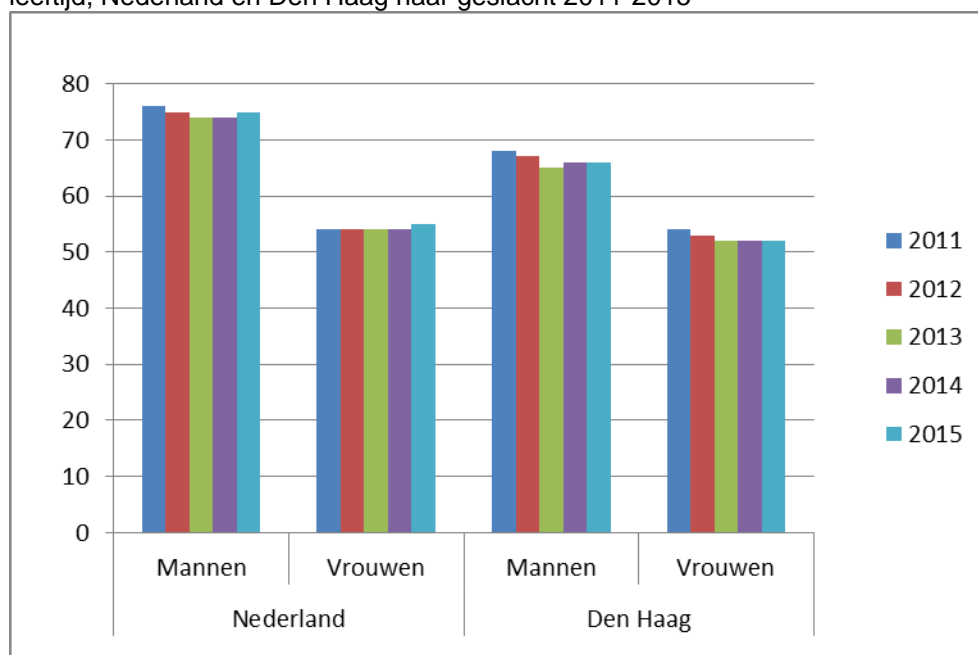

Bron: CBS Statline, februari 2017

3.1.5 Economische zelfstandigheid

Iemand is economisch zelfstandig als hij of zij in het eigen inkomen kan voorzien. In deze paragraaf definiëren we een persoon als economisch zelfstandig als deze uit arbeid of eigen onderneming een inkomen heeft dat hoger is dan de bijstandsuitkering voor een alleenstaande. Het percentage economisch zelfstandige vrouwen (van 20 jaar tot AOW-gerechtigde leeftijd) ligt in Den Haag in 2015 met 52 procent net onder het gemiddelde in Nederland (55 procent). Het aandeel economisch zelfstandige mannen ligt in Den Haag (66 procent) een stuk lager dan gemiddeld in Nederland (75 procent). Vrouwen zijn dus minder vaak economisch zelfstandig dan mannen.

Figuur 3.5 Percentage economische zelfstandigheid bevolking van 20 jaar tot AOW-gerechtigde leeftijd, Nederland en Den Haag naar geslacht 2011-2015

Bron: CBS, maatwerktabellen

Hoe hoger een vrouw is opgeleid hoe groter de kans dat ze ook economisch zelfstandig is. In 2015 is in Den Haag 27 procent van de lager opgeleide vrouwen economisch zelfstandig. Van de hoger opgeleide vrouwen is 75 procent economisch zelfstandig.

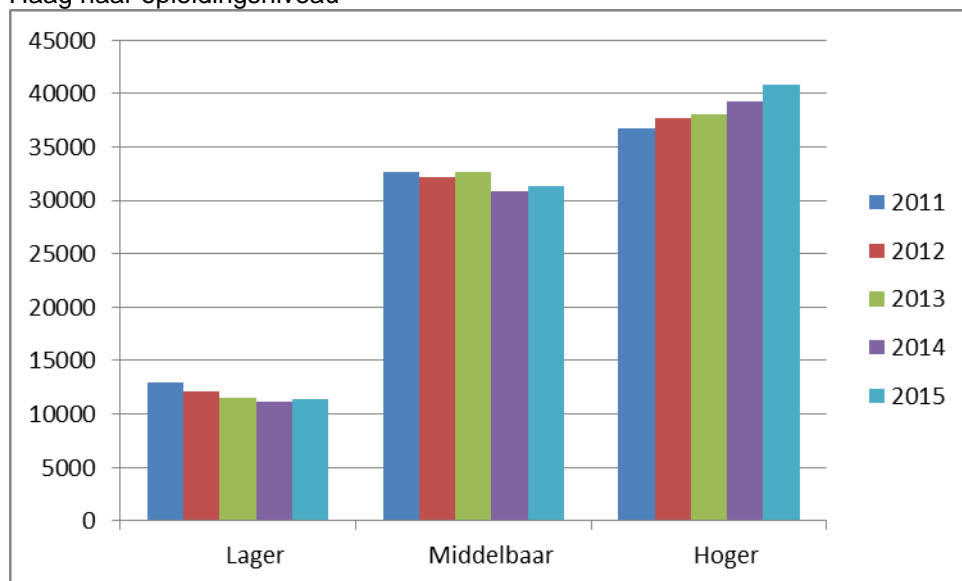
Tabel 3.4 Percentage economisch zelfstandige vrouwen (20 jaar tot AOW gerechtigde leeftijd) in Den Haag naar opleidingsniveau

	2011	2012	2013	2014	2015
Lager	29%	28%	27%	26%	27%
Middelbaar	57%	55%	55%	53%	53%
Hoger	76%	76%	76%	75%	75%
Den Haag	54%	53%	52%	52%	52%

Bron: CBS, maatwerktabellen

In de volgende figuur staat dezelfde informatie, maar dan in absolute aantallen. Hoewel het percentage economisch zelfstandige vrouwen binnen alle drie de opleidingsniveaus min of meer gelijk bleef, is in de periode 2011-2015 een toename te zien van het absolute aantal hoogopgeleide economisch zelfstandige vrouwen en een daling van het aantal laagopgeleide economisch zelfstandige vrouwen in Den Haag.

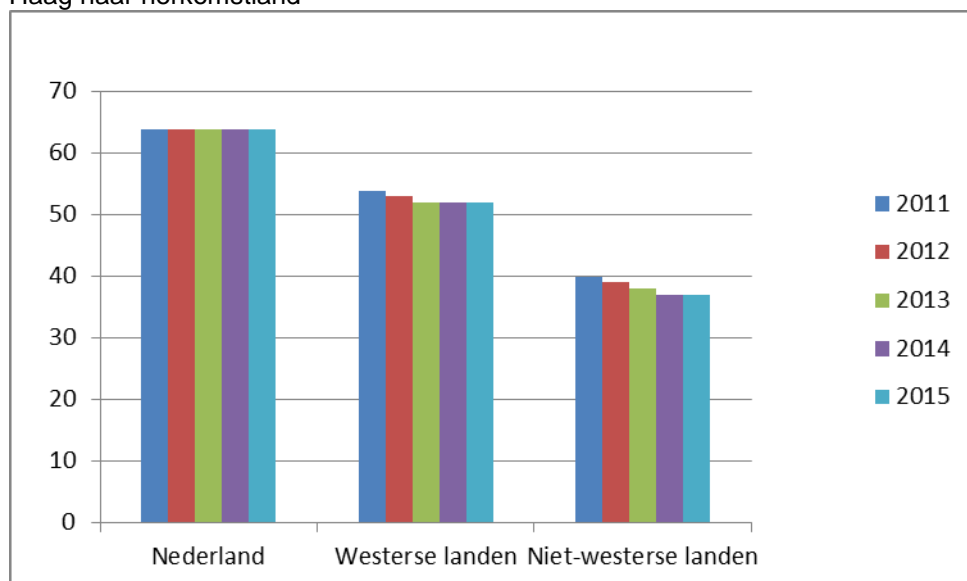
Figuur 3.6 Aantal economisch zelfstandige vrouwen (20 jaar tot AOW gerechtigde leeftijd) in Den Haag naar opleidingsniveau

Bron: CBS, maatwerktabellen

Wanneer er een uitsplitsing wordt gemaakt van Haagse vrouwen naar herkomstland, is te zien dat het aandeel economisch zelfstandige vrouwen onder vrouwen uit een niet-Westers herkomstland het laagst is. Dit aandeel is in de periode 2011-2015 bovendien enigszins afgenomen van 40 procent naar 37 procent. Autochtone vrouwen zijn het vaakst economisch zelfstandig, namelijk 64 procent. Dit aandeel is in de afgelopen 5 jaar stabiel gebleven.

Figuur 3.7 Percentage economisch zelfstandige vrouwen (20 jaar tot AOW gerechtigde leeftijd) in Den Haag naar herkomstland

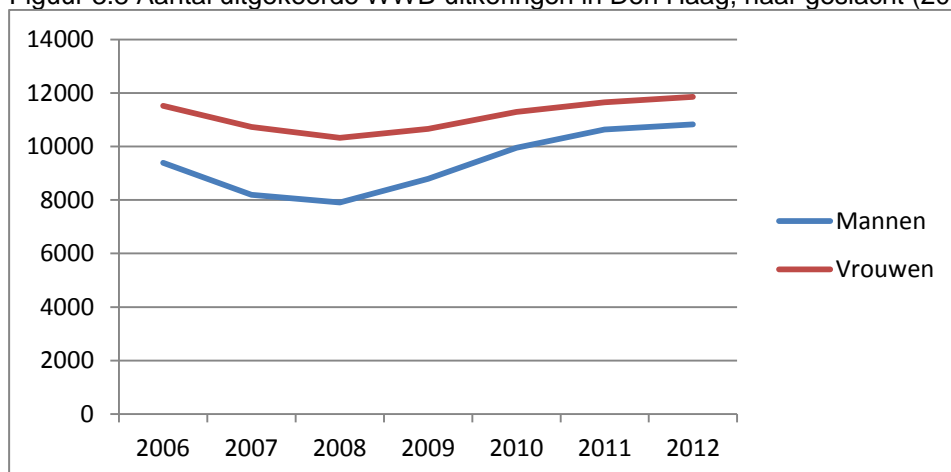

Bron: CBS, maatwerktabellen

3.1.6 Bijstand

Bijstandsuitkeringen werden tot 2015 verstrekt op grond van de Wet Werk en Bijstand (WWB). Het CBS publiceerde tot 2013 gegevens over verstrekte bijstandsuitkeringen naar geslacht. Deze cijfers zijn weergegeven in figuur 3.8. In de periode 2006 tot en met 2012 is te zien dat het aantal verstrekte WWB-uitkeringen tot 2008 (economische crisis) daalde en daarna toenam. Van oudsher krijgen meer vrouwen een WWB-uitkering dan mannen. Vanaf 2008 is het aantal verstrekte bijstandsuitkeringen aan mannen sterker gestegen dan het aantal bijstandsuitkeringen aan vrouwen.

Figuur 3.8 Aantal uitgekeerde WWB-uitkeringen in Den Haag, naar geslacht (2008-2012)

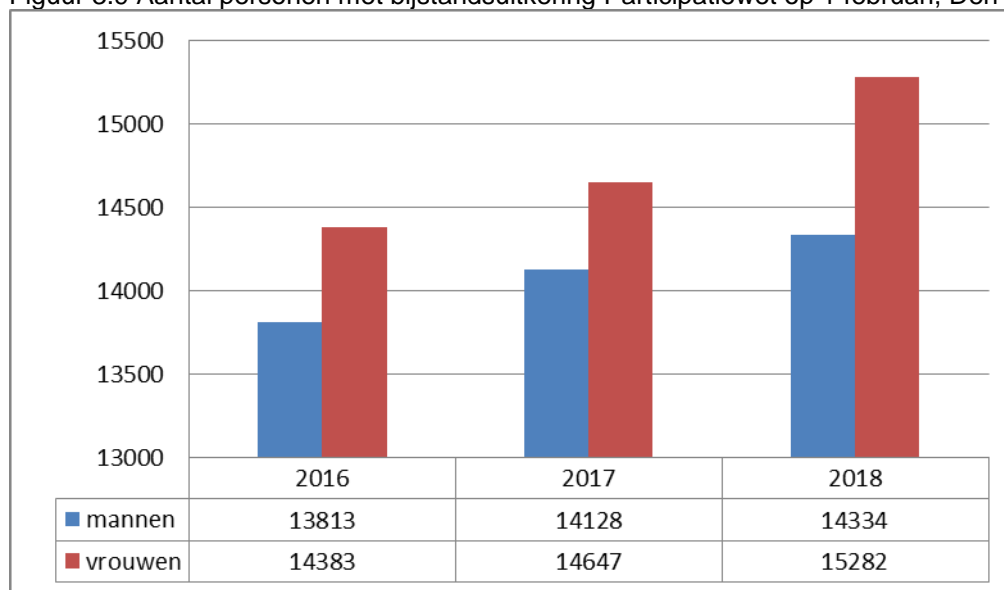

Bron: CBS Statline (peilmaand november)

Vanaf 1 januari 2015 worden bijstandsuitkeringen verstrekt in het kader van de Participatiewet. De gemeentelijke dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid beschikt over deze uitkeringsgegevens gespecificeerd naar geslacht. In het bijzonder gaat het hierbij om uitkeringen voor levensonderhoud. De aantallen uit CBS Statline en die van de dienst SZW kunnen niet zonder meer met elkaar worden vergeleken. Daarom zijn in de onderstaande figuur de aantallen verstrekte bijstandsuitkeringen in Den Haag naar geslacht weergegeven vanaf 1 januari 2016.

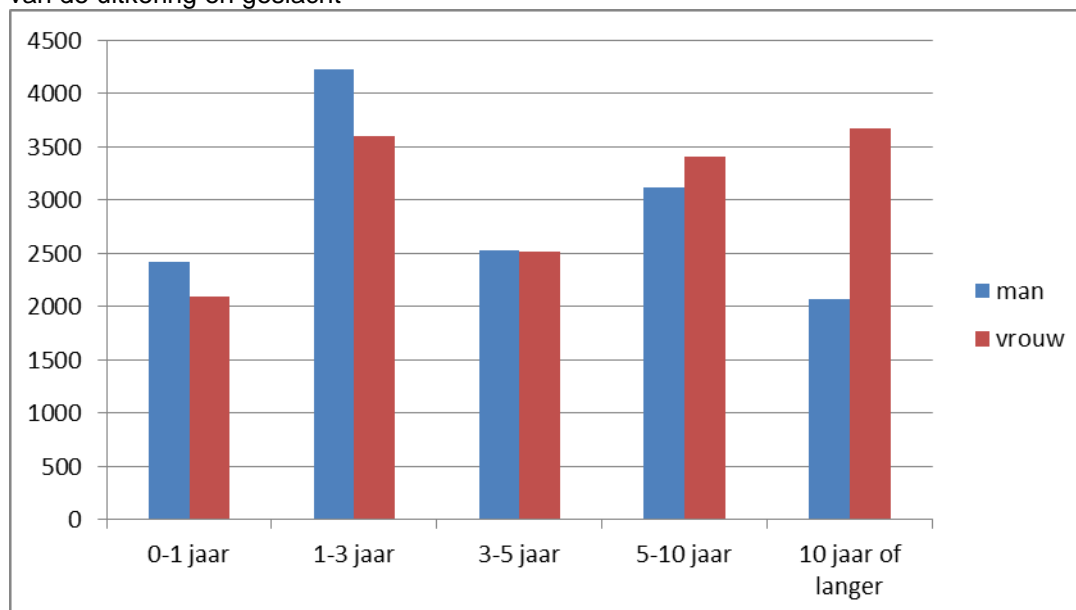
In de periode 2016-2018 steeg het aantal verstrekte bijstandsuitkeringen aan mannen in Den Haag met 4 procent en dat van vrouwen met 6 procent.

Figuur 3.9 Aantal personen met bijstandsuitkering Participatiewet op 1 februari, Den Haag 2016-2018

Bron: Dienst SZW, peildatum 1 februari

Figuur 3.10 Aantal verstrekte bijstandsuitkeringen per februari 2018 Participatiewet in Haag, naar duur van de uitkering en geslacht

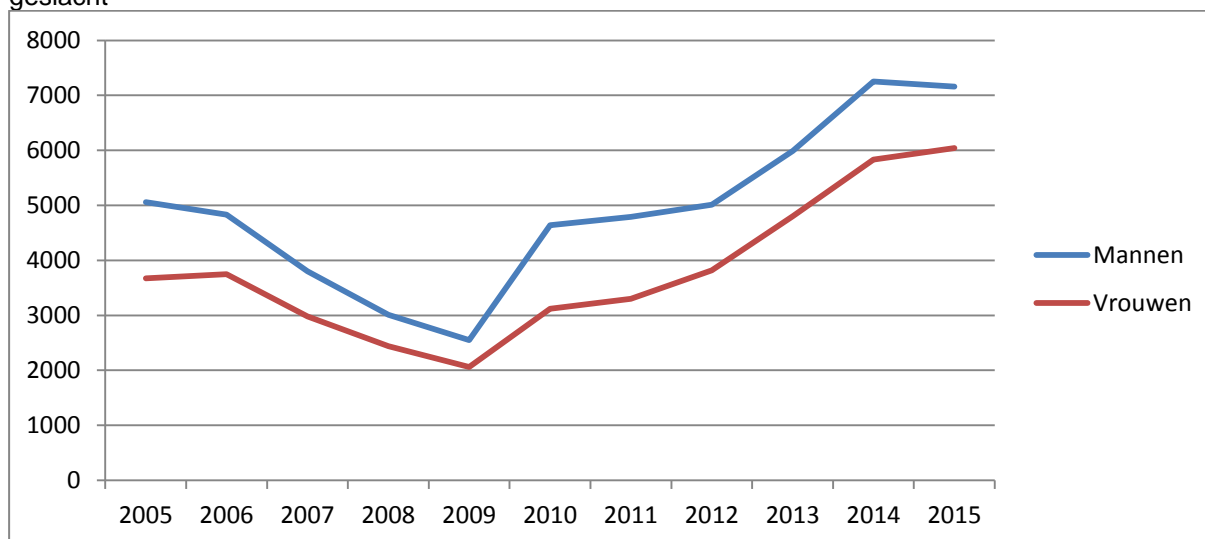
Bron: Dienst SZW, peildatum 1 februari

Uit figuur 3.10 blijkt dat bij een werkloosheidsduur tot 3 jaar meer mannen dan vrouwen een uitkering ontvangen. Bij een werkloosheidsduur langer dan 5 jaar ontvangen meer vrouwen een bijstandsuitkering. Bij een werkloosheidsduur van 10 jaar of langer is het aantal vrouwen bijna dubbel zo groot.

3.1.7 Werkloosheid

De werkloosheidsuitkering wordt verstrekt op grond van de Werkloosheidswet (WW) en geeft een uitkering aan werknemers die buiten hun schuld hun baan zijn kwijtgeraakt. In figuur 3.11 wordt het aantal uitgekeerde WW-uitkeringen naar geslacht weergegeven in de periode 2005-2015. De figuur laat zien dat de WW-uitkering vaker wordt uitgekeerd aan mannen dan aan vrouwen. Zowel bij de mannen als bij de vrouwen is er vanaf 2009 een sterke toename van het aantal uitgekeerde WW-uitkeringen zichtbaar. Bij vrouwen neemt het aantal gestaag toe, bij mannen neemt het aantal ook toe, maar in 2015 is het licht afgenomen.

Figuur 3.11 Aantal verstrekte WW-uitkeringen in Den Haag 2005-2015 (in het 1^e kwartaal) naar geslacht

Bron: CBS Statline, januari 2016

Vanaf 2016 publiceert het CBS geen WW-uitkeringen meer uitgesplitst naar mannen en vrouwen. Bij het UWV zijn deze gegevens wel beschikbaar. Omdat deze cijfers niet vergelijkbaar zijn met de gegevens van het CBS is in de onderstaande tabel het aantal WW-uitkeringen naar geslacht vanaf 2016 apart weergegeven. De aantallen zijn exclusief werkloosheid als gevolg van faillissementen, werktijdverkorting en weersomstandigheden (bijvoorbeeld het zogenoemde vorstverlet) met peildatum december.

De onderstaande tabel laat zien dat in Den Haag meer mannen dan vrouwen een werkloosheidsuitkering ontvangen. In de periode 2016-2017 daalde het aantal WW-uitkeringen, bij mannen was dat een daling van 18 procent en bij vrouwen van 14 procent.

Tabel 3.5 Aantal WW-uitkeringen in Den Haag naar geslacht, december 2016 en 2017

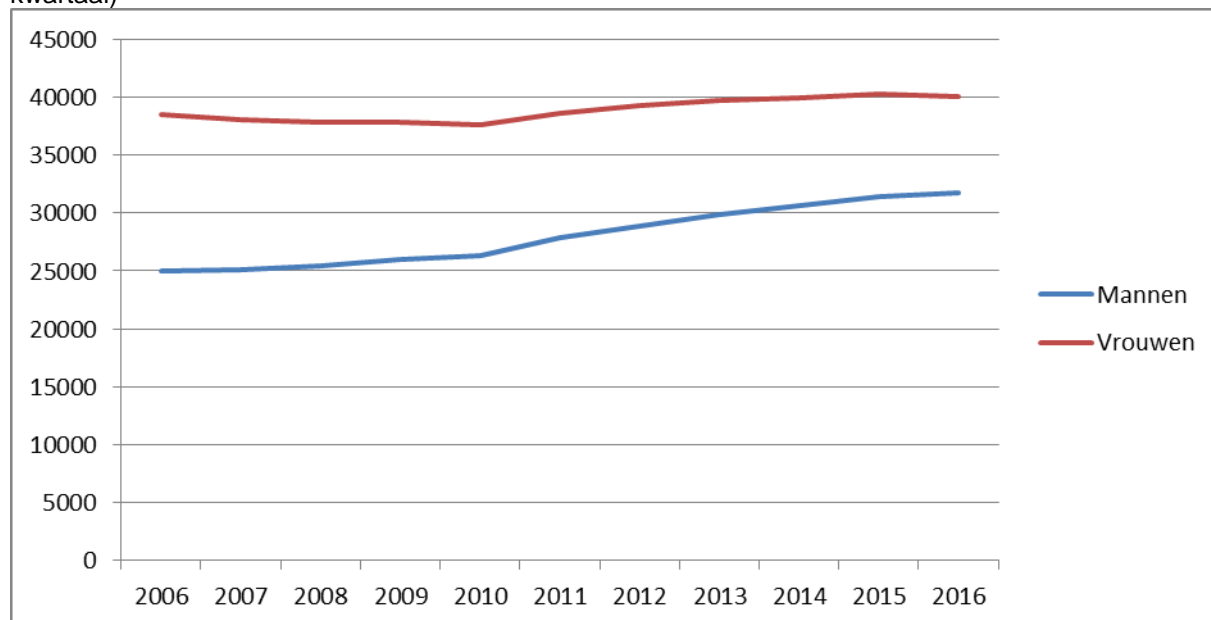
	December 2016	December 2017
Mannen	6.841	5.637
Vrouwen	6.177	5.291
Totaal Den Haag	13.018	10.928

Bron: UWV, www.arbeidsmarktcijfers.nl, januari 2018

3.1.8 Ouderdomsuitkeringen

De uitkering bij het bereiken van een bepaalde leeftijd wordt verstrekt op grond van de Algemene Ouderdomswet. De AOW is een volksverzekering tegen de financiële gevolgen van niet werken als gevolg van ouderdom. In principe is iedereen die de leeftijd van 65 jaar nog niet heeft bereikt en in Nederland woont, verzekerd voor de AOW. Vanaf 2013 wordt de leeftijd waarop men een AOW-uitkering kan krijgen met enkele maanden verhoogd. In 2016 is deze leeftijdsgrens 66 jaar. In figuur 3.12 is het aantal verstrekte AOW-uitkeringen in Den Haag weergegeven uitgesplitst naar geslacht. Vanaf 2006 is het aantal verstrekte uitkeringen toegenomen; bij vrouwen met 4 procent en bij mannen met 27 procent.

Figuur 3.12 Totaal aantal verstrekte AOW-uitkeringen in Den Haag 2006-2016 naar geslacht (in het 4^e kwartaal)

Bron: CBS Statline, januari 2018

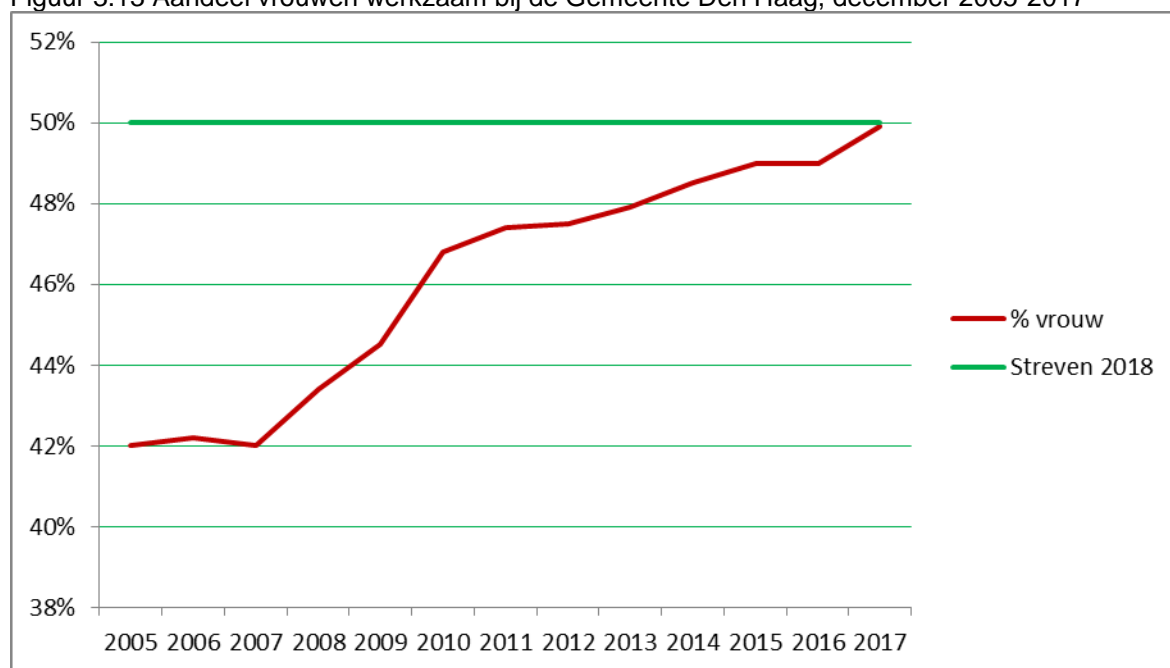
3.2 VROUWEN IN DIENST BIJ DE GEMEENTE DEN HAAG

Als goede werkgever wil de gemeente Den Haag gelijke kansen bieden aan alle groepen in de samenleving. Een goede diversiteit naar man-vrouw, culturele achtergrond, levens- en arbeidservaring levert betere kansen op een gedegen beleidsvoorbereiding en een beter contact met burgers, instellingen en bedrijven. In 2016 is de nota 'Diversiteitsaanpak gemeentelijke organisatie' bekrachtigd. Deze nota beschrijft de voortgang op het huidige diversiteitsbeleid en de nieuwe maatregelen die hierbij horen. De maatregelen in deze aanpak zijn in 2015 al gestart en lopen tot 2018. Er wordt op dit moment gewerkt met een brede aanpak van diversiteit, waarin we inzetten op biculturelen, vrouwen, jongeren, lhbt en arbeidsbeperkten. In deze paragraaf zoomen we in op de vrouwen.

3.2.1 Samenstelling en ontwikkeling personeelsbestand

Van alle werknemers bij de Gemeente Den Haag is 50 procent vrouw (december 2017) en ligt gelijk aan het streven dat in 2018 het percentage vrouwen in het personeelsbestand tenminste 50 procent bedraagt.

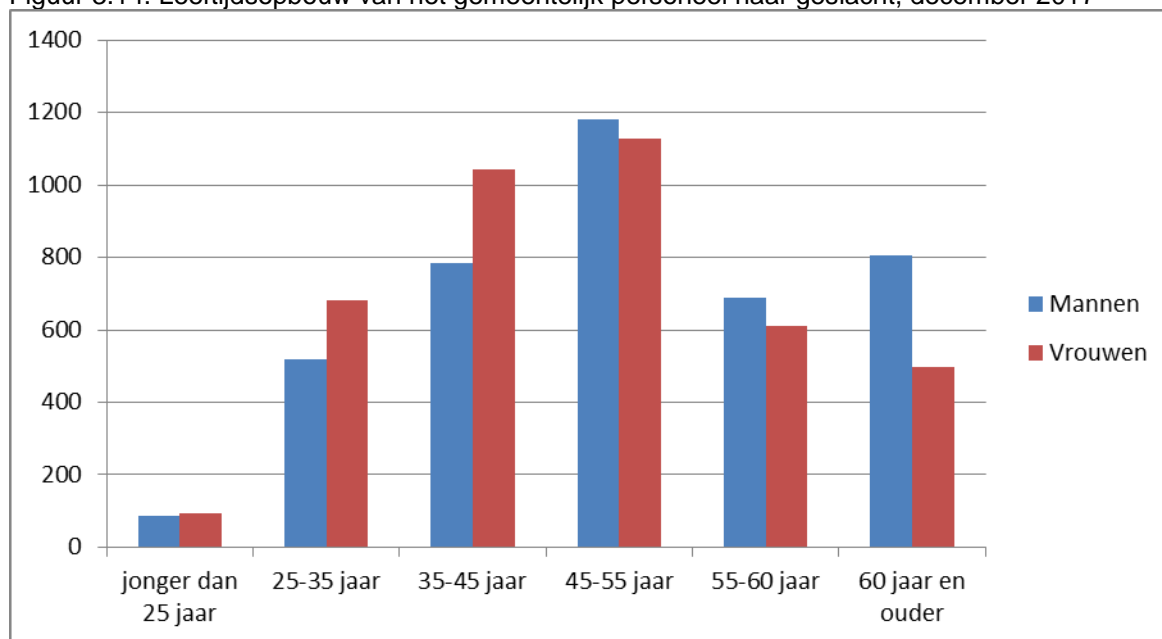
Figuur 3.13 Aandeel vrouwen werkzaam bij de Gemeente Den Haag, december 2005-2017

Bron: Oracle HR, BSD, maart 2018

De gemiddelde leeftijd van de medewerkers was eind 2017 47,1 jaar. Dit betekent een verhoging van 1,6 jaar in vergelijking met 2010 (45,5 jaar). De gemiddelde leeftijd van de vrouwen is 45,7 jaar en die van de mannen 48,4 jaar. In figuur 3.14 is leeftijdsopbouw van mannen en vrouwen weergegeven. In de figuur is te zien dat in de leeftijdscategoriën tot en met 45 jaar de vrouwen in de meerderheid zijn en dat mannen de meerderheid vormen in de leeftijdscategoriën van 45 jaar en ouder.

Figuur 3.14. Leeftijdsopbouw van het gemeentelijk personeel naar geslacht, december 2017

Bron: Oracle HR, BSD, maart 2018

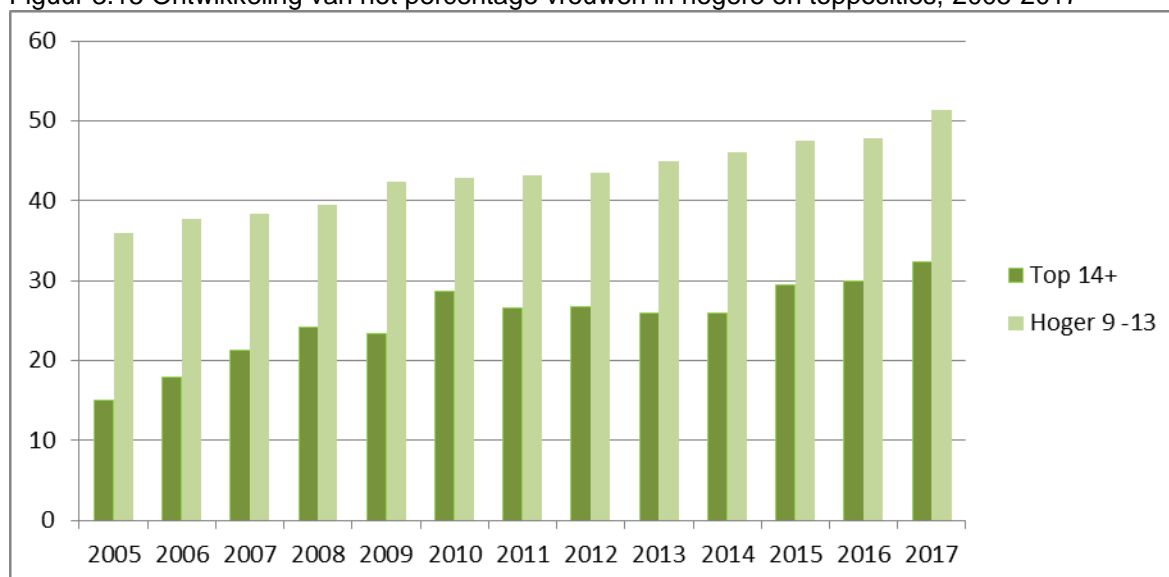
De gemiddelde diensttijd bij de gemeente is 15 jaar. De gemiddelde diensttijd kent een verschil tussen mannen en vrouwen, namelijk vrouwen 14 jaar en mannen 16 jaar.

Van de medewerkers werkt 42 procent in deeltijd. Dit is ten opzichte van 2016 gestegen. Vrouwen werken vaker in deeltijd dan mannen, respectievelijk 62 procent en 22 procent.

3.2.2 Vrouwen in topfuncties

Het aandeel vrouwen in topposities (schaal 14 en hoger) is in de periode 2005-2017 bijna verdubbeld. Eind 2017 was dit percentage 32 procent. Dit ligt nog 3 procentpunten onder het streefpercentage van 35 procent vrouwen in 14-plus functies. Het aandeel vrouwen in de functieschalen 9 t/m 13 ligt eind 2016 op 51,4 procent; ten opzichte van 2005 is dit percentage met 15 procentpunten gestegen.

Figuur 3.15 Ontwikkeling van het percentage vrouwen in hogere en topposities, 2005-2017

Bron: Oracle HR, BSD, maart 2018

In de middelbare beroepen is het aandeel vrouwen het hoogst (59 procent) en is in de afgelopen jaren iets toegenomen. Het aandeel vrouwen in de elementaire beroepen daalde vanaf 2013 en het aandeel vrouwen in de lagere beroepen laat in de periode 2007-2017 een lichte stijging zien.

Tabel 3.6 Percentage vrouwen werkzaam bij de Gemeente Den Haag per salarisschaal, 2007-2017

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Elementaire beroepen 1 t/m 3	16	17	16	16	16	15	18	18	17	17	16
Lagere beroepen 4 t/m 6	44	45	45	48	47	47	46	47	47	46	48
Middelbare beroepen 7 t/m 8	53	54	55	57	58	59	59	58	60	60	59
Hogere beroepen 9 t/m 13	38	40	42	42	43	43	45	46	47	48	51
Topfuncties 14+	21	24	23	29	27	27	26	26	29	30	32
Gemeente Den Haag	42	44	45	47	47	48	48	48,5	49	49	50

Bron: Oracle HR, BSD, maart 2018

3.3 BEVORDEREN VAN MAATSCHAPPELIJKE PARTICIPATIE VAN VROUWEN

Een belangrijke voorwaarde om te emanciperen is het goed spreken van de Nederlandse taal. In Den Haag wordt hierover binnen de Haagse Taalketen samengewerkt met allerlei Haagse organisaties. Veel van deze activiteiten zijn specifiek gericht op vrouwen of hebben speciale aandacht voor vrouwen, bijvoorbeeld Taal aan Zee.

3.3.1 Taal aan Zee

Taal aan Zee verzorgt in Den Haag een laagdrempelig en gedifferentieerd educatief aanbod voor geïsoleerde anderstalige vrouwen, vluchtelingen, asielzoekers en andere migranten en/of laaggeletterden. Het doel is om hun zelfredzaamheid te versterken en hun deelname aan de samenleving te bevorderen. De lessen vinden zowel individueel als groepsgewijs plaats.

Taal aan Zee heeft twee uitvoerende units: Taal aan Zee 'Centraal' en Taal aan Zee 'In de wijk'. De unit 'Centraal' verzorgt cursorische educatie en 'Taal op Maat' voor vluchtelingen en asielzoekers. De unit 'In de wijk' verzorgt 'Les op Maat' in de wijk voor geïsoleerde, anderstalige vrouwen.

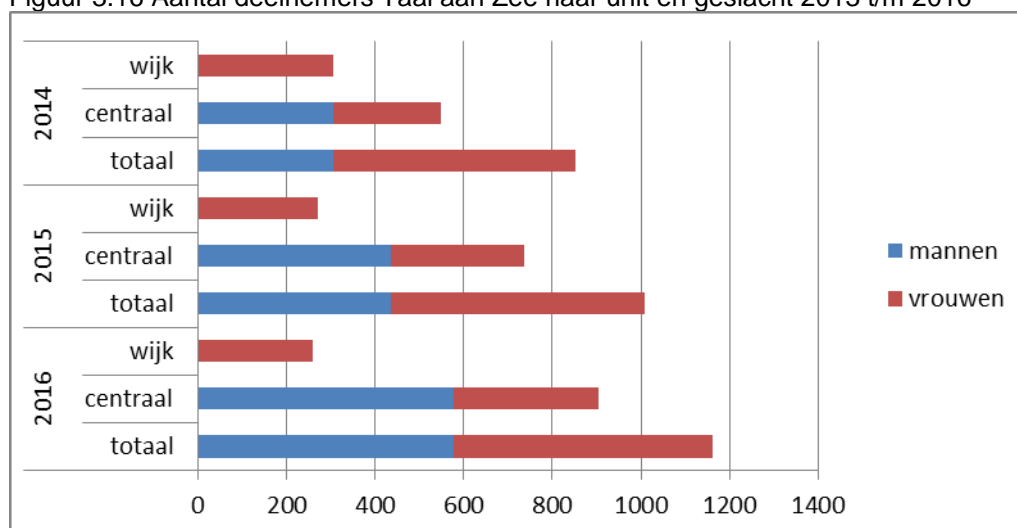
In totaal hebben in 2016 1.163 cursisten deelgenomen. In afgelopen 4 jaar is het aantal deelnemers met ruim 300 personen gestegen. Deze toename is vooral het gevolg van een grote groep alleenstaande jonge Eritrese mannen die cursist zijn bij de unit 'Centraal'. Het totale aandeel vrouwen is daarom ook gedaald van 62 procent naar 50 procent. Dat de vrouwen in de meerderheid zijn bij Taal aan Zee is logisch omdat de lestrajecten van de unit 'In de wijk' alleen bedoeld zijn voor vrouwen. In de unit 'Centraal' zijn alle groepen gemengd, hoewel er iets meer mannelijke dan vrouwelijke cursisten zijn.

Tabel 3.7 Aantal deelnemers Taal aan Zee naar unit 2013 t/m 2016

	2013	2014	2015	2016
Unit 'Centraal'	561	547	739	903
Unit 'In de wijk'	279	304	271	260
Totaal	840	851	1.010	1.163

Bron: jaarverslagen Taal aan Zee

Figuur 3.16 Aantal deelnemers Taal aan Zee naar unit en geslacht 2013 t/m 2016

Bron: jaarverslagen Taal aan Zee

In 2016 kregen 260 geïsoleerde vrouwen Nederlandse les aan huis of in een klein groepje dichtbij huis, bijvoorbeeld op school van de kinderen (unit 'In de wijk'). Deze lessen zijn voor vrouwen en worden door vrouwen gegeven. Dit aantal is iets gedaald ten opzichte van 2014 en dat is vooral het gevolg van een daling van het aantal deelnemers die lessen aan huis krijgen.

Tabel 3.8 Aantal deelnemers unit 'In de wijk' naar soort les, 2014 t/m 2016 en 2015

	2014	2015	2016
Individuele taallessen aan huis	154	131	127
Les op locatie in de buurt (groepje)	150	140	133
Totaal aantal deelnemers unit 'In de wijk'	304	271	260

Bron: jaarverslagen taal aan Zee

Doel van de lessen is dat de vrouwen zelfredzamer worden, zodat zij in staat zijn zelfstandig contact te leggen en/of een betere uitgangspositie in onze samenleving verwerven voor participatie, vervolgeducatie en/of andere activiteiten buitenshuis. Van de 260 vrouwen die in 2016 deelnamen aan Taal aan Zee 'In de wijk' is ruim 70 procent doorgestroomd of zelfredzaam. In de afgelopen 3 jaar schommelde dit percentage tussen de 70 en 75 procent.

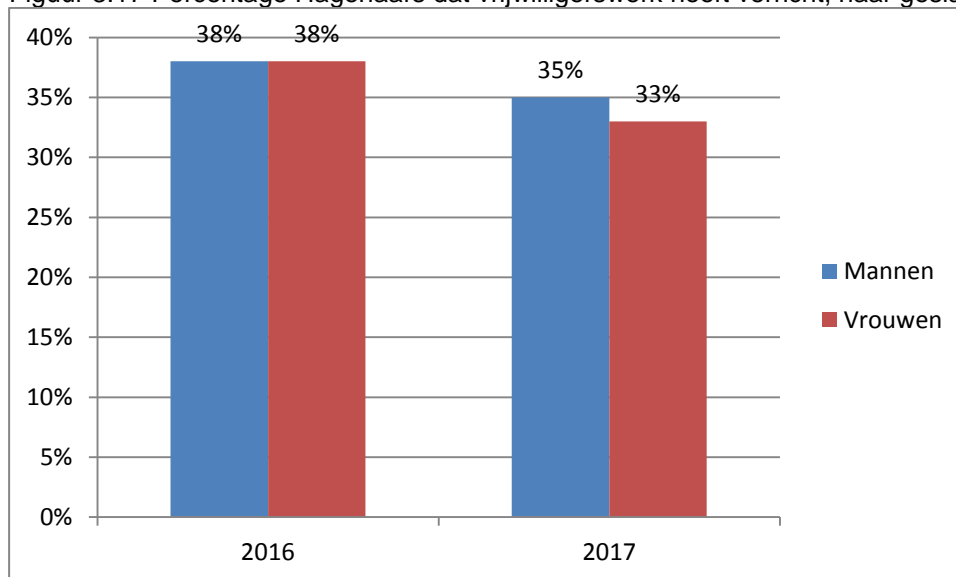
3.3.2 Vrijwilligerswerk

De gemeente Den Haag peilt jaarlijks haar inwoners over diverse maatschappelijke onderwerpen waaronder vrijwilligerswerk en mantelzorg. De gegevens uit dit inwonersonderzoek (Stadsenquête) zijn gebaseerd op een steekproef; de cijfers in deze paragraaf geven daarom een benadering van de werkelijke situatie weer.

Vrijwilligerswerk is niet alleen een belangrijke bouwsteen van onze samenleving, maar het doen van vrijwilligerswerk kan ook een manier zijn om mensen deel te laten nemen aan de samenleving. Ongeveer een derde (34 procent) van de ondervraagde Hagenaars geeft aan dat zij in het afgelopen jaar wel eens vrijwilligerswerk hebben gedaan; in 2016 was dit 38 procent.

In de figuur hieronder is te zien dat er geen verschil is tussen mannen en vrouwen. Van de vrouwen geeft 33 procent aan vrijwilligerswerk te hebben gedaan, van de vrouwen 35 procent, maar dit verschil is niet significant. Ten opzichte van 2016 is er weinig veranderd. Het lijkt er op dat mannen wat vaker vrijwilligerswerk doen in de sport en vrouwen in de maatschappelijke dienstverlening (niet in de figuur).

Figuur 3.17 Percentage Hagenaars dat vrijwilligerswerk heeft verricht, naar geslacht, 2016 en 2017

Bron: Stadsenquête 2017

In de Stadsenquête wordt naar een aantal achtergrondkenmerken gekeken. Het blijkt bijvoorbeeld dat er een verschil is tussen leeftijdsgroepen als we kijken naar de mate waarin er vrijwilligerswerk is verricht. Met name de 75-plussers springen er uit: zij verrichten aanzienlijk minder vaak vrijwilligerswerk dan overige Hagenaars. Hagenaars tussen 30 en 44 jaar en tussen 45 en 64 jaar verrichten juist wat vaker vrijwilligerswerk dan gemiddeld. Dit verschil tussen leeftijdsgroepen zien we alleen bij de vrouwen, bij de mannen is er weinig verschil tussen de verschillende leeftijdsgroepen en het vrijwilligerswerk dat zij hebben verricht. Binnen de verschillende leeftijdsgroepen is overigens geen verschil tussen mannen en vrouwen in de mate waarin zij vrijwilligerswerk hebben verricht.

Er is ook een duidelijk verschil tussen Hagenaars met een verschillend opleidingsniveau. Hagenaars met een hoog opleidingsniveau doen vaker vrijwilligerswerk dan gemiddeld en Hagenaars met een laag opleidingsniveau doen dat minder vaak. Binnen de groepen met een bepaald opleidingsniveau is geen verschil tussen mannen en vrouwen.

Tot slot is er ook een duidelijk verschil tussen Hagenaars van Nederlandse en niet-Nederlandse herkomst: de eerste groep heeft vaker vrijwilligerswerk verricht, de tweede groep minder vaak. Binnen deze groepen is er weer geen verschil tussen mannen en vrouwen.

3.3.3 Mantelzorg

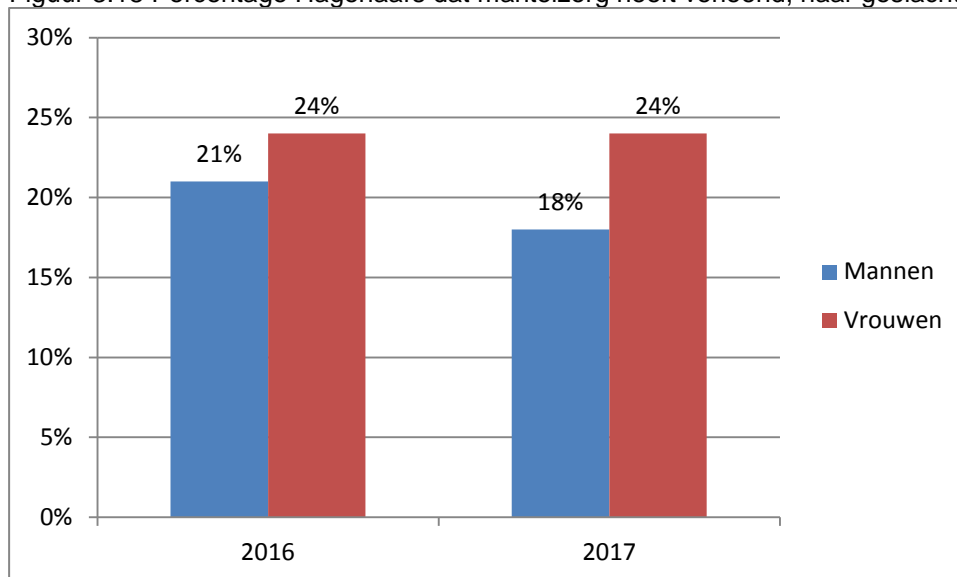
Mantelzorg is onbetaalde zorg voor zieke of gehandicapte familieleden of vrienden. Het gaat bij mantelzorg om intensieve zorg voor langere tijd. De term mantelzorg is niet bij iedereen bekend; bij de allochtone Hagenaars is deze term minder bekend dan bij de autochtone Hagenaars.

In Den Haag verleende in 2017 één vijfde (21 procent) van de inwoners (van 16 jaar en ouder) mantelzorg aan een familielid, vriend of buurtgenoot. Dit is niet veranderd ten opzichte van 2016. 36 procent van de mantelzorgers verleent deze zorg aan een ouder of schoonouder. Het merendeel van de mantelzorgers (67 procent) verleent voor langere tijd (10 tot 12 maanden) mantelzorg. Een derde van de mantelzorgers (34 procent) is daar per week 9 uur of meer aan kwijt.

Een kwart (25 procent) van de mantelzorgers voelt zich tamelijk zwaar belast tot overbelast. 71 Procent van de mantelzorgers geeft aan dat de zorg wel te combineren is met de primaire dagelijkse bezigheden, zoals werk, opleiding, en gezin. Voor 7 procent is de mantelzorg niet te combineren met dagelijkse bezigheden en voor 22 procent is die combinatie moeilijk. 30 Procent van de mantelzorgers die zich zwaar belast voelen door de mantelzorg, heeft behoefte aan ondersteuning.

In de volgende figuur wordt het percentage Hagenaars weergegeven dat mantelzorg heeft verleend, uitgesplitst naar geslacht.

Figuur 3.18 Percentage Hagenaars dat mantelzorg heeft verleend, naar geslacht, 2016 en 2017

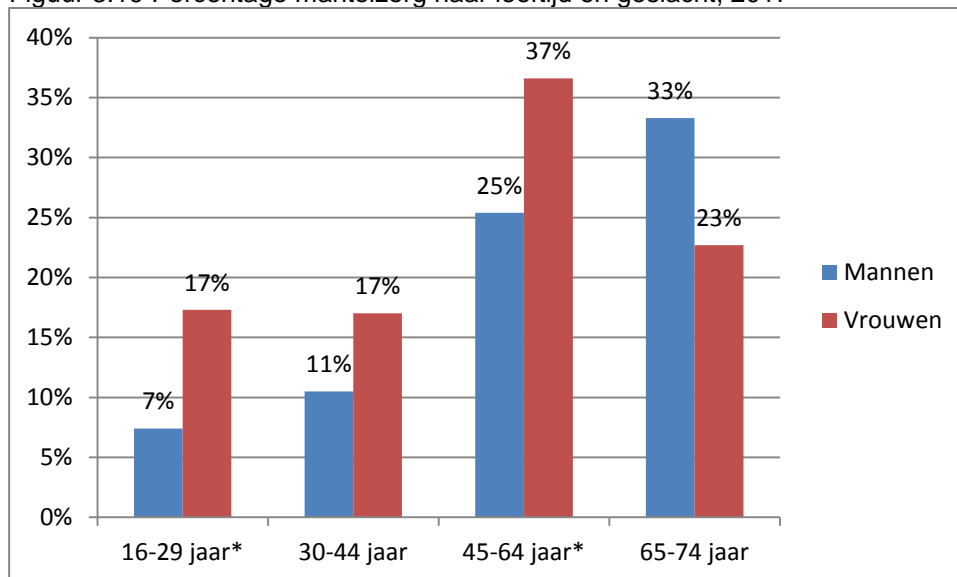

Bron: Stadsenquête 2017

Vrouwen verlenen wat vaker mantelzorg dan mannen (respectievelijk 24 en 18 procent). Dat verschil is significant en daarom ook groter dan in 2016, toen was er geen significant verschil tussen mannen en vrouwen. Mannen en vrouwen verschillen niet significant van elkaar in de duur van de periode die zij mantelzorg verlenen en in het aantal uur per week dat zij dat doen.

In de volgende figuur geven we het percentage Hagenaars dat mantelzorg heeft verleend weer naar leeftijd en geslacht. De significante verschillen zijn gemarkeerd (*). De 75-plussers zijn in deze figuur buiten beschouwing gelaten, omdat deze groep te klein is om verder uit te splitsen.

Figuur 3.19 Percentage mantelzorg naar leeftijd en geslacht, 2017

Bron: Stadsenquête 2017

In de figuur is te zien dat het percentage mantelzorgers onder volwassenen van 45 jaar en ouder hoger ligt dan onder de jongere generatie. Verder zien we dat er onder jongeren tot 30 jaar een duidelijk verschil is tussen mannen en vrouwen: vrouwen verlenen vaker mantelzorg dan mannen. Hetzelfde geldt voor de groep volwassenen tussen 45 en 65 jaar: ook daar hebben de vrouwen vaker mantelzorg verleend dan de mannen. De overige verschillen die in de figuur te zien zijn, zijn niet significant.

Er is geen significant verschil tussen Hagenaars met verschillende opleidingsniveau in de mate waarin zij mantelzorg hebben verleend. Binnen de groepen met een bepaald opleidingsniveau is er bovendien geen verschil meer tussen mannen en vrouwen in de mate waarin zij mantelzorg hebben verleend.

Voor etniciteit hebben we de Hagenaars van Nederlandse en niet-Nederlandse herkomst met elkaar vergeleken. Dan blijkt dat Hagenaars van Nederlandse herkomst vaker mantelzorg hebben verleend dan Hagenaars van niet-Nederlandse herkomst. Binnen deze groepen is er geen significant verschil tussen mannen en vrouwen.

4 Lesbiennes, homoseksuelen en transgenders.

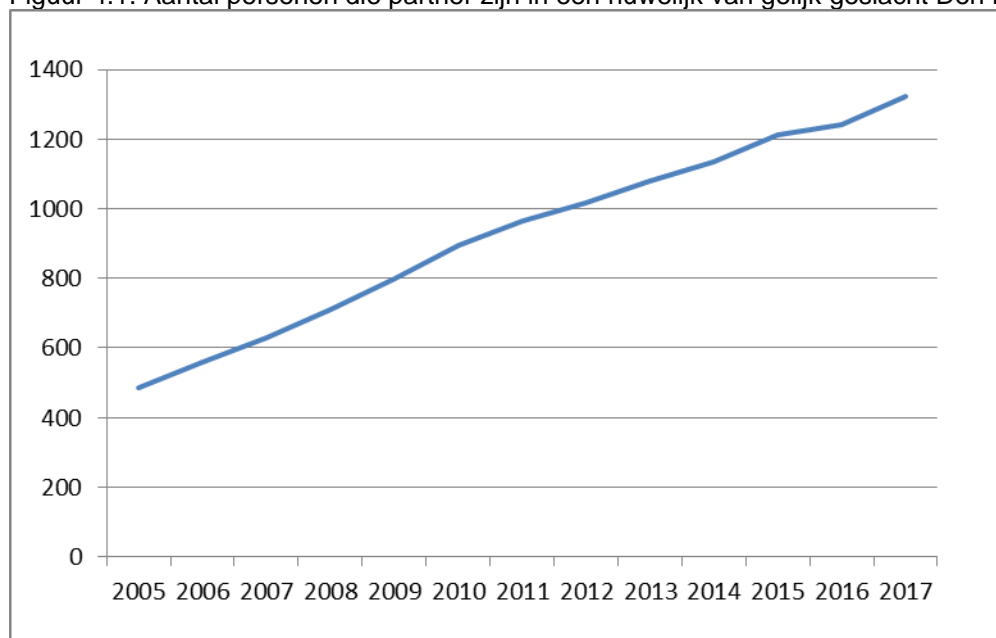
In de Nota Emancipatie is gesteld dat homo's, lesbiennes, biseksuelen en transgenders (LHBT's) zich in Den Haag zelfbewust en zichtbaar moeten kunnen manifesteren. Homo-emancipatie onderscheidt zich van vrouwen- en mannenemancipatie in die zin dat hier de nadruk ligt op gelijkgerechtigdheid, sociale acceptatie en veiligheid.

Over het aantal homo's, lesbiennes, biseksuelen en transgenders in Den Haag is weinig bekend. Er is wel informatie beschikbaar over het aantal huwelijken tussen hetzelfde geslacht in Den Haag.

4.1 HUWELIJK TUSSEN HETZELFDE GESLACHT

Sinds 2001 is het mogelijk dat twee personen van hetzelfde geslacht trouwen. In onderstaande figuur is het aantal personen weergegeven die in Den Haag wonen en getrouwd zijn met een partner van hetzelfde geslacht. In de periode 2005-2017 is het aantal personen in een huwelijk met een partner van hetzelfde geslacht gestegen van 486 naar 1.322.

Figuur 4.1. Aantal personen die partner zijn in een huwelijk van gelijk geslacht Den Haag 2005-2017

Bron: DHIC/DPZ

Bij het CBS zijn gegevens over afgesloten huwelijken en geregistreerd partnerschap in Nederland beschikbaar. In de onderstaande tabel zijn deze aantallen weergegeven over de periode 2009-2016.

Tabel 4.1 Aantal gesloten huwelijken en geregistreerd partnerschap tussen personen van hetzelfde geslacht in Nederland, 2009-2016

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Huwelijk tussen mannen	573	660	601	544	522	532	647	665
Huwelijk tussen vrouwen	785	694	754	741	700	727	749	771
Geregistreerd partnerschap tussen mannen	221	234	235	217	208	201	202	286
Geregistreerd partnerschap tussen vrouwen	274	253	246	218	199	200	239	330

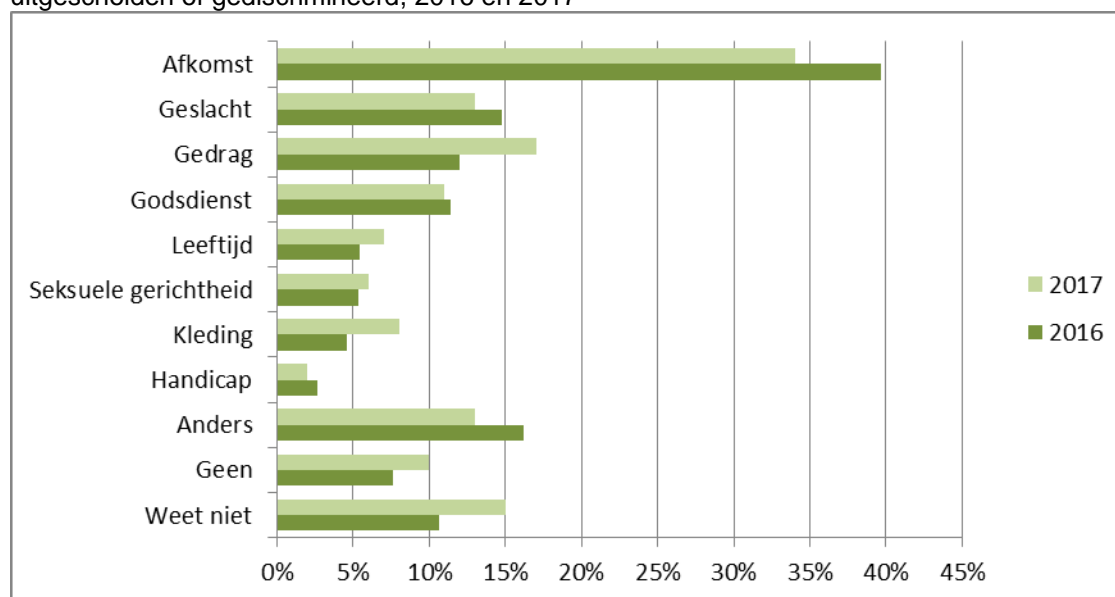
Bron: CBS StatLine februari 2018

4.2 DISCRIMINATIE

In het jaarlijkse Haagse inwonersonderzoek, de Stadsenquête, komt ook het onderwerp discriminatie aan de orde. Aan bewoners is de vraag gesteld of zij in het afgelopen jaar wel eens zijn uitgescholden of gediscrimineerd. Uit de Stadsenquête 2017 blijkt dat 18 procent van de ondervraagde Hagenaars in het afgelopen jaar wel eens is uitgescholden of gediscrimineerd. In 2016 gaf 21 procent van de respondenten aan weleens te zijn uitgescholden of gediscrimineerd.

Gevraagd naar de reden, blijkt dat respondenten veruit het vaakst zijn gediscrimineerd of uitgescholden vanwege hun afkomst (zie figuur 4.3). Dit percentage is wel gedaald van 40 procent in 2016 naar 34 procent in 2017. Geslacht, gedrag en godsdienst worden ook meerdere keren genoemd als reden. Van de respondenten zegt ongeveer 5 procent wel eens te zijn uitgescholden of gediscrimineerd vanwege hun seksuele gerichtheid.

Figuur 4.3 Redenen waarom Hagenaars van 16 jaar en ouder het afgelopen jaar wel eens zijn uitgescholden of gediscrimineerd, 2016 en 2017

Bron: Stadsenquête

4.3 BELEIDSACTIVITEITEN

De gemeente Den Haag werkt met verschillende organisaties samen om de acceptatie van homoseksualiteit te bevorderen. Samenwerkingspartners zijn onder andere het COC Haaglanden, De Kringen regio Haaglanden, Stichting Rainbow, het bureau Discriminatiezaken, de Haagse welzijnsinstellingen, religieuze instellingen en migrantenorganisaties. In onderstaande tabel is vermeld welke acties de afgelopen jaren zijn georganiseerd en hoeveel mensen daarmee zijn bereikt.

Tabel 4.2 Uitgevoerde acties in het kader van het Haagse LHBT-beleid

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aantal voorlichtingsbijeenkomsten georganiseerd door migrantenorganisaties	18	16	17	18	21	24	23
- totaal aantal deelnemers aan die voorlichtingsbijeenkomsten	1.400	1.500	1.750	1.800	2.100	2.600	2.500
Aantal voorlichtingsbijeenkomsten op scholen georganiseerd door het COC (2 uur per keer)	70	70	70	70	70	75	70
Aantal debatten georganiseerd door het 5 mei Comité	15	15	15	0	0	0	0
- totaal aantal deelnemers aan die debatten	1.600	1.800	1.800	0	0	0	0
Aantal georganiseerde evenementen speciaal voor doelgroep	1	2	3	3	5	4	4
- totaal aantal deelnemers aan die evenementen	250	550	1.500	1.500	2.500	3.500	3.500

Bron: Dienst OCW, beleidsafdeling Participatie, januari 2018